



Štrajk

List za autonomno radničko organiziranje

Štrajk gladu? Ništa to ne valja!

Štrajk gladu ne šteti samo Vašem zdravlju, već je i neučinkovita metoda borbe na radnom mjestu • str. 9

Intervju: Mod(er)na vremena

Kakva je sudbina radnika u modnoj industriji, čije zanimanje zapravo i nije tako glamurno kao što mnogi misle • str. 4-5

Priključi se!

Ako čitajući naš list Štrajk zaključiš da su naši stavovi, analize i svjetonazor slični tvojima, pozivamo te da se priključiš MASA-i. • više na str. 16



Tema broja: Neizvjesni rad u Europi

str. 2-3



Radnička prava

Seciranje Zakona o radu na jednostavan i pristupačan način: koliko ste zapravo upoznati s vašim pravima?

str. 6



Poljska:

Pobjeda koja dokazuje da možemo!

str. 14

Palice u ruke, evo golfera!

O apartmanizaciji, zagađenju, trošenju javnog novca za privatne projekte, mafijaškom zakonu, te o otporu prema tome



str. 11

2 AKTUALNO

Uvodnik

Pred vama je drugi broj lista za autonomno radničko organiziranje – „Štrajk“. Izdaje ga MASA, Mreža anarhosindikalista i anarhosindikalistkinja, grupa od nas nekoliko desetaka radnika i studenata raspršenih širom Hrvatske. Ovim listom želimo podijeliti s drugim radnicima, studentima i umirovljenicima svoje ideje i prijedloge za, kao prvo, razumijevanje društva, a onda i za djelovanje.

Kakve su to ideje i prijedlozi? Ha, anarhosindikalistički! Slobodno pročitajte! Ne bojte se ni „anarho“ prefiksa ni termina koje su koristili „komunjare“, a kojih je dosta u našem listu – te klasna borba, te samoupravljanje, te plenum, te ovo, te ono. A što mi možemo, te se stvari jednostavno tako nazivaju već gotovo dvjesto godina u širokoj socijalističkoj tradiciji, a relevantne su i danas. Toj tradiciji dugujemo brojne korisne teoretske uvide u ekonomiji, politologiji, sociologiji, posljednjih desetljeća i u socijalnoj ekologiji, i drugim društvenoznanstvenim poljima. No ne radi se samo o znanosti. Onom aktivističkom i narodnom dijelu te tradicije dugujemo osmosatno radno vrijeme, sva radnička prava, zabranu dječjeg rada, institucije socijalnog osiguranja... Tako da bi bilo u najmanju ruku veoma čudno kada bismo mi otkrivali toplu vodu i izmišljali nove riječi za stare i dobro znane i kristalno jasno analizirane pojave – poput eksploatacije rada, recimo.

U toj spomenutoj dvostoljetnoj širokoj socijalističkoj tradiciji bilo je i promašaja koje su se izrodile u noćnu moru za milijune ljudi – otud valjda i odioznost na sam spomen „klasne borbe“. Propagandne mašine dvaju monstruoznih hijerarhijskih etatiističkih blokova – zapadnog kapitalističkog i istočnog boljševičkog – te iskustvo domaćeg državnog socijalizma, učinile su nepopularnim cijelu jednu terminologiju, jedan jezični alat za analizu kapitalizma, za spoznaju i za rad na oslobodenju. Mi anarhisti, mi anarhosindikalisti, mi smo vam ono slobodarsko, demokratsko, nehijerarhijsko krilo te široke dvjestogodišnje socijalističke tradicije, s geslom „Sloboda bez socijalizma je privilegija i nepravda, a socijalizam bez slobode ropstvo i okrutnost!“ Mi živimo danas (a mladi smo), i identificiramo se i inspiriramo s tom baštinom anarhizma ili slobodarstva i revolucionarnog sindikalizma, i nalazimo da je njena bit aktualna i danas! A ta se bit sastoji u slobodi pojedinca i jednakosti svih. S tim će se svi složiti (osim konzervativaca, te zakinite nevoljene djece), ali će liberali zažmiriti na ekonomsku nejednakost, a autoritarni etatiistički socijalisti na ograničavanje pojedinčeve slobode. Pa onda svi anarhiste miluju po glavi kao mlađu nedoraslu braću, nazivajući ih naivnim utopistima, ako ih pak ne zatvaraju, ne proganjaju i ne strijeljaju. A mi, vidite, mislimo da samo konzekventno promišljamo društvo – premise se spajaju u zaključke, zapažanja u teorije, činjenice u uvid, u sluku – najbistriju i najčvršću od ponuđenih na tržištu, zasud! Koje je vaše mišljenje? Kritizirajte nas! Samozadovoljan i lijenum, to je najgore!

Nego, konkretnije o ovom broju *– novost je da ste ga dobili u zamjenu za donaciju. Vjerojatno vam je drug ili drugarica koja ga vam je dala predložila dvije kune, to je neslužbeno „cijena“. Ona je nužna jer mi mislimo nastaviti s izdavanjem ovog lista, a od naših članarina i priloga se sredstva ne skupljaju dovoljno brzo, a ima u Masi i drugih aktivnosti i troškova.

Mi ne štampano propagandu iz VIŠKA VRIJEDNOSTI koje smo isisali iz svoje radničke marve, da bi toj marvi ubacili u glave ideju o našem novom proizvodu ili blagodatima Europske Unije. Mi se financiramo odvajanjem od naših plaća, ili studentskih džeparaca. Nas ne financira Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, ni Županije ni Gradovi, ni predpristupni EU fondovi, niti Soros, niti od radnika ukraden višak vrijednosti s računa bilo kojeg kapitalista. O objavljivanju reklama dođuše nismo razgovarali, ali ne očekujte to!

Ali nije stvar u tome možemo li si mi besplatne novine priuštiti ili ne, i o kojoj se svoti radi, nego želimo imati drugačiji pristup od kapitalističkih reklama ili državnih kampanja. Mi na ljude gledamo kao na sudionike za našu zajedničku stvar, a ne kao na tržište ili postotke javnog mnijenja. Sama činjenica da se naplaćuje znači da nešto vrijedi i da iza toga stoji trošak i rad, i zapravo se treba zapitati kako to da je popodneвно izdanje 24 sata besplatno, i da je Zagreb News (i druge gradonačelničke novine) besplatan, i da je Konzumov letak od nekoliko golemih stranica u boji, nekoliko puta tjedno u sandučiću, besplatan, i u čemu je tu njihova računica.

Također, ta obvezna donacija je i način da naš list u ovako skromnoj nakladi, ovo tanahno čedo našeg amaterskog entuzijazma, dođe u prave ruke, pred zainteresiranog čitatelja, a ne da se dijeli rulji da ga baci u prvi koš, kao da papir raste na grani! (Vidi, zapravo i raste!)

Dakle, čitateljice i čitatelju, budući da vas kao anarhisti smatramo sebi ravnima i možebitnim drugovima, od vas želimo doprinos i sudjelovanje. Dvije kune su minimum tog doprinosa i sudjelovanja. Može i pet, može i tekst za idući broj, može i pismo kritike, može i tvoje učenje u Mrežu anarhosindikalista! Imaš li ti kakvu ideju?

Dobro zdravlje, ljubav i anarhija!



* Cijena koju mi plaćamo tiskari je kuna i pedeset dvije lipa, a s obzirom da ćemo dio naklade podijeliti radnicima u štrajku, knjižnicama i kavanama, nadamo se u najboljem slučaju ostanku na „pozitivnoj nuli“. Ovaj i prošli broj Štrajka dostupni su besplatno na našoj internetskoj stranici www.masa-hr.org

Neizvjesni rad u

Predstavljanje europskog trenda zapošljavanja

Piše: Juraj Katalenac

Neizvjesni rad (eng. precarious work) je termin koji se koristi kako bi se opisao rad koji je nestalan, nezaštićen, slabo plaćen, s kojim se ne (ili jedva) može uzdržavati kućanstvo, te koji se često ne regulira Zakonom o radu. Neizvjesni rad najčešće se veže uz pojmove kao što su npr. rad na određeno, privremeni rad, povremeni rad, studentski rad, rad imigranata (bauštela) itd, dakle radi se o onim poslovima gdje je radnik zaposlen na kratko vrijeme dok ugovor ne istekne, a nakon toga mora ponovno tražiti posao. Posao najčešće dobiju preko agencija za privremeno zapošljavanje, kao što je npr. Dekra, a sami ugovori nisu baš uvijek sasvim jasni i određeni. Agencije za privremeno zapošljavanje su zapravo poslodavci koji svoje radnike iznajmljuju drugim poslodavcima. Radnici koji rade preko agencija najčešće rade za minimalnu plaću, a uz to moraju određeni postotak davati i agenciji koja ih je zaposlila. Poslodavac koji je unajmio radnu snagu od agencije ima minimalnu obvezu prema radnicima, koje, kako smo mogli nedavno vidjeti u emisiji Nedjeljom u 2 u kojoj je gostovao direktor HT-a Ivica Mudričić, niti ne smatraju svojim radnicima. Na taj način poslodavac koji angažira agenciju za zapošljavanje dobije radnu snagu za manji novac, a ne snosi odgovornost za njihove plaće, uvjete rada i ostala davanja. Tako će Mudričić bez problema izjaviti kako to nisu njegovi zaposlenici, već od agencije, te kako on samo može žaliti zbog njihovih radnih uvjeta. Ovo je samo proziran način izbjegavanja

odgovornosti i problema s radnicima, te njegovanja imidža „poštenog poslovnog čovjeka.“ Sami radnici, osim što rade za minimalac nemaju pravo na mnoge „povlastice“ koje imaju radnici zaposleni na neodređeno kao što su npr. zdravstveno osiguranje, te razni doprinosi koje je poslodavac dužan plaćati. Isto tako, „neizvjesni“ radnici nisu sindikalno organizirani, iz više razloga – postojeći sindikati nisu zainteresirani za članove čija je članarina neizvjesna a oko kojih ima puno troškova jer su potencijalni problem; u slučaju bilo kakvog problema radnici se teško odlučuju na organiziranje jer, kako sam već rekao, oni rade od ugovora do ugovora, te znaju da im, ako mu se zamjere, šef neće produžiti ugovor. Također, na takvim poslovima je izmjena radnika brza i stalna, pa se radnicima teže međusobno povezati.

Ovakva praksa u zapošljavanju se sve više širi. Glavno opravdanje za tzv. „fleksibilizaciju tržišta radne snage“, je „povećanje konkurentnosti u globaliziranoj ekonomiji.“ Konkurentnost se proglašava zajedničkim, nacionalnim, interesom, za kojeg svi moramo dati svoj dio, kako bi to rekla premijerka Jadranka Kosor, a „globalizacija“ se uzima zdravo za gotovo, poput kakve prirodne pojave, umjesto kao politički omogućeno nekontrolirano širenje kapitala. Seljenje proizvodnje u države s jeftinijom radnom snagom prouzročilo je gotovo iščeznuće industrijske grane privrede, te povećanje važnosti uslužnog sektora. Kako je industrija zapošljavala mnogo ljudi, posebice u tzv. „post-komunističkim“ državama, broj nezaposlenih je porastao, što je pridonijelo širenju neizvjesnog rada.

No, sama praksa neizvjesnog rada zapravo nije ništa novo jer ovako je radila većina radničke klase u 19. stoljeću prije nego li su se radnici organizirali, te kroz revolucionarne sindikate izborili za osmosatno radno vrijeme, zaštitu na radu, zdravstveno osiguranje, veće plaće i plaćene prekovremene. Nema dvojbe o tome da vladajuća klasa još uvijek žali za vremenom kada je mogla nekontrolirano izrabljivati radnike.

Cilj ovog članka nije služiti se kojekakvim ekonomskim terminima i „pametovati“ o tome zašto je ovaj kapitalistički sistem loš. Cilj ovog članka je predstaviti ovaj model, koji se već naveliko koristi u Europi, a posebice Europskoj uniji gdje nas naša „politička elita“ silno želi uvesti. Zbog toga je potrebno da se radnici upoznajnu s onim što ih čeka, a što neće čuti niti od medija, niti od vlasti, niti od oporbe.

EUROPSKA UNIJA

Ovdje su predstavljene četiri članice Europske Unije: Poljska, Španjolska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Portugal. Iskustva Poljske, kao „post-komunističke“ države, te Španjolske i Portugala, kao društava koja su do '70-ih bila vojni autoritarni režimi, za nas su vrlo važna jer su to društva koja su završila tranziciju u kapitalistički ekonomski, te u liberalno-demokratski politički poredak. Ukratko, ono što su oni prošli nas tek čeka. Što se Ujedinjenog Kraljevstva tiče, sasvim je jasno kako je to jedna od država koja je kreirala sadašnji politički i ekonomski sustav, stoga je potrebno analizirati određene njihove korake jer će se oni opet primijeniti i kod nas. Na kraju krajeva Europska Unija i ovo sve otvoreno zahtjeva od hrvatske političke elite u poglavljima vezanim uz ekonomiju.

POLJSKA

Više od pola radničke klase u Poljskoj obavlja neizvjesni rad. Prva grupa ljudi su oni koji nemaju trajni ugovor, već imaju „civilne ugovore“ (ugovore između dvije privatne osobe) koji ne podliježu Zakonu o radu. Druga grupa su tzv. samozaposleni, koji u stvarnosti imaju šefove. 30% radne snage je samozaposleno, a 75% njih zapravo imaju šefove. Najveća grupa lažnih samozaposlenih radnika je u zdravstvu. Sindikati doktora i medicinskih sestara procjenjuju da je 50% njih lažno samozaposleno, te se ti ljudi koriste u svrhe komercijalizacije zdravstvenog sustava. Zbog otpora i raznih kontroverzi bilo je jako teško nametnuti zakonske obveze agencijama za privremeno zapošljavanje. Poljska vlast je to uspjela tek 2004. godine, ali to nije promijenilo puno toga. U razdoblju između 2004. i 2008. broj radnika koji su se zaposlili preko agencija porastao je 100% za svaku godinu! Doduše, statistike agencija ne uključuju ljude koji su preko njih otišli



Znam tri zanata, govorim tri jezika, borio sam se tri godine, imam troje djece i već tri mjeseca ne radim, a želim samo jedan posao.

IMPRESUM

Izdavač Mreža anarhosindikalista	Lektor Gvozden Šipka	Kontakt strajk@masa-hr.org
Uredništvo Izdavački komitet MASA-e	Dizajn Boris Batković Ivan Hlušička	



Štrajk

List za autonomno radničko organiziranje

Europi

raditi u druge države. Glavni problem s neizvjesnim radom je taj što radnici rade u gorim uvjetima nego što je dozvoljeno. Radnici ne dobivaju precizne ugovore u kojima je jasno definirano kada im ugovor završava, a agencije često mijenjaju imena kompanija kako bi izbjegle obveze prema radnicima. U Poljskoj postoji zakon koji dozvoljava zapošljavanje radnika na određeno za vrijeme štrajkova dok se radnici na neodređeno otpuštaju. Studenti su posebna grupa. Poslodavci im mogu platiti do 20% ispod minimalne plaće. Zadnja grupa su stranci, koji se često ne mogu boriti za svoja prava jer čim im ugovor završi oni gube vizu, te se moraju vratiti kući. Poljski radnici koji rade u drugim državama često dobivaju plaće ispod minimalca.

ŠPANIJSKA

Dana 23. srpnja 2010. španjolsko vijeće ministara donijelo je prijedlog izmjena Zakona o radu. Ovaj prijedlog novog zakona još mora proći proceduru u parlamentu, ali najvjerojatnije će biti prihvaćen. Španjolski anarhosindikalistički sindikat Confederation Nacional del Trabajo (Nacionalna konfederacija rada - CNT) ističe kako je sve zapravo gotova stvar, a izglasavanje u parlamentu je tek puka formalnost. Ovu njihovu tvrdnju podupire i činjenica da je španjolska vlada već počela pripremati sistem za promjene koje bi trebale doći ovim zakonom. No, što je obuhvaćeno prijedlogom promjene Zakona o radu?

Prvo, novim Zakonom o radu trebalo bi se olakšati otpuštanje radnika. Ono bi trebalo biti jeftinije za tvrtku, te bi trebalo biti subvencionirano. Svaka vrsta ugovora je dopuštena, a u slučaju masovnog otpuštanja tvrtka može reći da je to sve posljedica lošeg menadžmenta ili restrukturiranja. Na taj način tvrtka neće morati objašnjavati nikome svoju navodno lošu situaciju. Drugo, kolektivno pregovaranje praktički nestaje zbog mogućnosti ignoriranja svih dogovora ostvarenih pregovorima, pa čak i kolektivnih ugovora. Veliki sindikati su dobili veću mogućnost djelovanja jer u onim tvrtkama gdje ne postoji predstavnik radnika svaki će sukob rješavati „žuti“ sindikati CCOO-a i UGT-a. Treće, agencije za privremeno zapošljavanje postaju institucije koje otvoreno surađuju sa španjolskim nacionalnim institutom za zapošljavanje bez preciznog definiranja o kakvoj je suradnji riječ. Nakon sveg ovoga sasvim nam je jasno zbog čega je CNT ovaj zakon nazvao „još jednom agresijom na radnička prava“.

Kada govorimo o Španjolskoj potrebno je istaknuti i trenutnu masovnu nezaposlenost, odnosno stopu nezaposlenosti od 20%. Uspriko masovnoj nezaposlenosti svakog dana sve više ljudi dobiva otkaze pod parolom „restrukturiranja“ i „liberalizacije“, a vlada otvoreno djeluje u interesima vladajuće klase, te prilagođava zakone kako bi se opravdalo ovako ponašanje poslodavaca. U tome im pomažu i vodeći „žuti“ sindikati, odnosno njihovi birokrati kojima je važnija njihova fotelja od borbe za radnička prava.

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Tijekom '60-ih godina poslijeratno nezadovoljstvo radničke klase u Ujedinjenom Kraljevstvu poprimilo je



drastične razmjere zahvaljujući dvama faktorima. Prvo, zabilježen je veliki val industrijskih nemira, posebice u tvornicama i rudnicima ugljena. Većinom je bila riječ o divljim štrajkovima, odnosno štrajkovima koje nije objavio sindikat već sami radnici, koje sindikalni birokrati nisu mogli kontrolirati. Procjenjuje se da je 95% štrajkova iz ovog perioda bilo „divlje.“ Drugi faktor je bio kraj poslijeratnog ekonomskog booma, te inflacija koja je „pojela“ sva poboljšanja za koja su se radnici izborili od 40-ih. To je utjecalo na radničku borbenost, te su štrajkovi i ostale borbe davale iznimno dobre rezultate. Kada je krajem '70-ih Margaret Thatcher došla na vlast u Ujedinjenom Kraljevstvu pred njom je bio velik zadatak – gušenje otpora radničke klase. Vlada je uzimala sektor po sektor, sklapajući dogovore s jednim sindikatima, pritom napadajući druge, koristeći se starom i prokušanom strategijom – podijeli, pa vladaj. Konačni poraz radničke klase očitovao se u slomu rudarskih štrajkova 1984. i 1985., te porazu štrajka tiskara iz Wappinga (dio Londona) 1986. godine.

Kada je slomila radnike „čelična Lady“ je pokrenula seriju reformi koje oblikuju današnji sistem. Prvo su stari centri radničkog bunta, kao što su ugljenokopi, rudnici i prerađivačka industrija, upropašteni, zatvoreni, te preseljeni u prekomorske zemlje jeftine radne snage. Dok je 1978. godine oko 39% radne snage Ujedinjenog Kraljevstva bilo je zaposleno u primarnom i sekundarnom sektoru, danas je ta brojka svedena na tek 19%! U isto to vrijeme se tercijarni sektor (usluge, prijevoz...) povećao sa 62% iz 1978. na 82%. Kako bi se smanjio bunt radnika uvedeni su i novi zakoni, koje je ljevica popularno nazvala i anti-sindikalni (eng. anti-union), a među ovim zakonima isticali su se zakoni protiv štrajka. Ti zakoni su obvezivali „priznate sindikate“, odnosno one veće koji su bili spremni surađivati s vladom, da suzbiju svako bazno organiziranje radnika, tj. svaku neslužbenu akciju ili divlji štrajk pod prijetnjom zatvorske kazne za sve službenike koji bi podržali štrajk. Vlada je također zabranila tzv.

štrajkove solidarnosti, koji su omogućavali radnicima uključivanje u sukobe koji ih se direktno ne tiču. Sve ovo rezultirao je masivnom pasivnošću te padom broja štrajkova. Danas štrajkove organiziraju isključivo „žuti sindikati,“ a za organizaciju štrajka je potrebna sva sila birokracije što rezultira i gotovo nikakvim rezultatima samog štrajka.

Sve ove promjene išle su ruku pod ruku s liberalizacijom tržišta rada. Kolektivni pregovori sindikata i poslodavaca su zamijenjeni individualnim ugovorima između pojedinaca i agencija, a nekadašnji slogan „posao za cijeli život“ zamijenjen je novom mantrom „fleksibilizacije tržišta rada“.

PORTUGAL

U Portugalu ima 2 milijuna „neizvjesnih“ radnika koji većinom dolaze iz kompanija koje su denacionalizirane, odnosno privatizirane. Neke od tvrtki koje su postojale u starom režimu (Portugal je do 24. travnja 1974. bio autoritarni korporativni režim poput Španjolske) našle su se u rukama grupe bankara i multinacionalnih tvrtki. Ovi neizvjesni radnici spadaju u najsiromašnije ljude u Portugalu. Oko 70% radnika radi za agencije privremenog zapošljavanja. U Portugalu postoji tzv. Zakon „zelene potvrde“ koji obvezuje radnike da plate 230€ agenciji, čak iako ne primaju ništa od poslodavca s kojim ih agencija poveže. Protiv tog zakona stvorena je „mreža otpora“ (sastavljena od raznoraznih lijevih partija i organizacija) koja se izborila za to da radnici plate 170€ umjesto 230€. No, problem je i dalje ostao.

DRŽAVE KOJE NISU U EUROPSKOJ UNIJI

Nakon što smo prošli neke članice Europske Unije ovdje sam predstavio i dvije države koje to nisu. Riječ je o „državi blagostanja“ i „skandinavskom raj“ – Norveškoj, te o Rusiji koja je još uvijek jedan od svjetskih političkih i ekonomskih divova.

NORVEŠKA

Norveška je, uz ostale zemlje Skandinavije, često smatrana „rajem na Zemlji.“ Ubrzo ćete se uvjeriti da to baš i nije tako. Norveška, iako nije službeno u Europskoj uniji, ekonomski jest. Službene statistike govore kako je stopa nezaposlenosti samo 4%, no ove statistike skrivaju činjenicu da su mnogi radnici zbog tzv. „racionalizacije“ izbačeni iz tvrtki u kojima su radili godinama, te nisu uspjeli pronaći posao. Oni dobivaju tzv. „socijalne beneficije“ i čine 12,4% radne snage. Važno je naglasiti kako je u Norveškoj iznimno lagano i jeftino otpustiti radnika, iako je riječ o državi

koja je poznata po strogim zakonima. Država i kapital uvijek rade ruku pod ruku, tako da kada netko otpusti radnika u Norveškoj nije mu obvezan platiti otpremnine ili zaostale plaće, već radnik dobiva „socijalne beneficije“ koje plaća država.

10% radne snage u Norveškoj radi na određeno, ali filozofija „fleksibilizacije“ nije zaobišla ni ovaj „skandinavski socijalni raj“ pa će taj broj još rasti. Ovime su najviše pogođene žene koje se tradicionalno koriste kao rezervna radna snaga. Kako država predviđa skori manjak radne snage žene se na razne načine potiču da pristanu na razne ugovore s agencijama, a država uz to gradi i mnoštvo vrtića kako bi se olakšalo zapošljavanje žena. Osim ovoga preko raznih agencija uvozi se radna snaga iz zemalja Istočne Europe, posebice Poljske. U zadnjih 20 godina broj agencija za privremeno zapošljavanje je drastično porastao. Tijekom 80-ih i 90-ih agencije su bile zabranjene, uz naravno određene iznimke, no nakon liberalizacije tržišta s kraja 90-ih ova situacija se znatno promijenila. Iako su danas dozvoljene, te drastično rastu, ipak postoje određene restrikcije u njihovom radu. Agencije su najodgovornije za fleksibilizaciju rada u Norveškoj, te sve više utječu na krojenje norveške ekonomske politike.

RUSIJA

Situacija u Rusiji po pitanju neizvjesnog rada je komplicirana, a najgore prolaze imigranti. U Rusiji ima mnogo imigranata koji najčešće dolaze iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza, Vijetnama ili Kine. Postoje posebne agencije koje organiziraju radnike iz drugih zemalja da dođu raditi u Rusiju. Ti radnici, odnosno imigranti, žive na gradilištima u kojekakvim barakama i zarađuju jako malo. Oni dolaze u Rusiju jer u njihovim zemljama ne postoji šansa za zaposlenje. Kada jednom dođu na gradilište radnici ne odlaze s njega. Čim napuste gradilište policija iz zlostavlja, odnosno traži papire ili mito kako ih ne bi deportirala. Ruska anarhosindikalistička organizacija Konfederacija revolucionarnih anarhosindikalista/kinja (KRAS) navodi kako su ih radnici s kojima su stupali u kontakt upućivali njihovim tzv. „starišinama,“ ljudima koji su ih najčešće doveli u Rusiju. KRAS ovdje ističe problem hijerarhije među radnicima, gdje su često radnici na „nižim“ položajima u hijerarhiji žrtve zlostavljanja od strane „viših“ radnika, te obavljaju teže poslove. Pravi problemi nastaju kada ljudi ne dobiju novac za posao koji su obavili, ili kada šefovi kasne s isplatama. U drugom slučaju, šefovi često prijete radnicima: „strpite se ili ćete imati problema“. Bilo je slučajeva kada su radnici pokušali napraviti i neke akcije kako bi dobili novac koji su

zaradili. Te akcije nisu urodile plodom, a postoje i slučajevi kada su ljudi samo nestali. Imigranti ne žele štrajkati čak i kada rade u najgorim uvjetima. Štrajk bi se dogodio bez njih, odnosno štrajkali bi „domaći“ radnici, iako bi i dio njih sudjelovao, te bi bio brzo ugušen. U Rusiji je osnovan Sindikat radnika imigranata koji se nalazi direktno pod Putinovom „palicom“. Njihova politika se može sažeti u sljedeću rečenicu: „Mi smo imigranti, mi nemamo prava i mi nećemo štrajkati.“ KRAS smatra da je postojanje ovakvog sindikata iznimno loše i zato što razdvaja radničku klasu na Ruse i imigrante.

RADNICI SVIJETA – PROBUDITE SE!

Ne bih htio završiti ovaj članak nekom patetičnom parolom, niti nekim depresivnim zaključkom. Istina je da je ovaj sistem, sistem neizvjesnog rada, nešto s čim se tek moramo naučiti živjeti, ali i boriti. Ovaj članak bio je pokušaj stvaranja realnije slike što nas sve uskoro čeka i kako se protiv toga teško boriti. Naime zbog velike nezaposlenosti šefovi stvarno imaju radnika „na bacanje“, te svakog radnika ili radnicu koja se zauzme za sebe i svoje drugove mogu samo nonšalantno napucati na ulicu. Uistinu izgleda da se vraćamo u 19. stoljeće... No, ne treba očajavati! Jednom smo se izborili za svoja prava, za ovo što nam sada pokušavaju uskratiti i opet ćemo – i više!

Članak bih završio riječima pjesme Joea Hilla, američkog sindikalista koji je smaknut nakon namještenog suđenja jer se borio za radnička prava. Njegova pjesma se zove Radnici svijeta probudite se, a ide ovako:

RADNICI SVIJETA, PROBUDITE SE!

Radnici svijeta, probudite se!
Razbijte svoje lance, zahtjevajte svoja prava.
Sve bogatstvo koje stvarate otuđuju
Eksplloatatorski paraziti.
Zar ćete klečati ponizni
Od kolijevke do groba?
Zar je vaša jedina ambicija
Biti dobar i poslušan rob?

Ustanite vi zarobljenici gladi!
Borite se za vlastitu emancipaciju;
Ustanite, vi robovi svake nacije,
u jednom velikom sindikatu!

ŠTO JE NEIZVJESNI RAD?

Neizvjesni rad (eng. precarious work), u akademskim krugovima poznat i pod nazivom prekarni rad, je termin koji se koristi kako bi se opisao rad koji je nestalan, nezaštićen, slabo plaćen, s kojim se ne može ili jedva može uzdržavati kućanstvo te koji se često ne regulira Zakonom o radu.

Neizvjesni rad najčešće se veže uz pojmove kao što su npr. rad na određeno, privremeni rad, povremeni rad, studentski rad, rad imigranata (bauštela) i slično. Dakle radi se o onim poslovima gdje je radnik zaposlen na kratko vrijeme dok ugovor ne istekne, a nakon toga mora ponovno tražiti posao.

4 AKTUALNO

Mod(er)na vremena

Intervju s mladom modnom dizajnericom (30) o sudbini radnika modne industrije i njihovim iskustvima u pronalazi posla u struci. Razgovaramo s njom o „perspektivnoj budućnosti“ koja se obećava visokoobrazovanim ljudima po završetku njihovog školovanja, „zaštiti“ koju pruža Zakon o radu, te općenito o svoj prašini koja pokriva sjaj i glamur modnih pista.

Razgovara: Juraj Katalenac

Možeš li nam objasniti kako je to biti mlada i visokoobrazovana osoba koja prvi put stupa na tržište rada? S čim si se susrela, te kako je počela tvoja priča?

Završila sam dizajn i projektiranje odjeće na Tekstilno-tehnološkom fakultetu u Zagrebu. Što se tiče mojih prvih iskustava i poslova u struci, dobila sam posao u jednoj hrvatskoj firmi koja se bavi odjevnim dizajnom. To je baš hrvatska modna marka - „hrvatski proizvod“. Tvrtka je obiteljska, vode je muž i žena, a glavna dizajnerica u tvrtki je njihova kćer, koja je završila isti smjer kao i ja. Na odjelu u kojem sam radila radilo je 5-6 žena, visoke stručne spreme, a od jedne od njih sam čula da oni zapošljavaju isključivo žene na odjelu dizajna. Uglavnom, kada sam dobila taj posao bila sam sretna jer sam radila u svojoj struci. Plaća mi je bila 3500kn. Od svojih kolega, koji su radili u sličnim firmama, čula sam loše priče o radu u firmama u Hrvatskoj na radnom mjestu dizajnera i dizajnerice odjeće ili dizajnera i dizajnerice tekstila. Dala sam si rok od 6 mjeseci da izdržim tamo. U početku sam mnogo plakala jer mi je bilo užasno - reći ću i zašto - i shvatila sam kako to nema smisla, kako ja to ne mogu izdržati i kako se ne vidim u tome. Ono što me jako pogada je da sam ja, sa visokom stručnom spremom, u koju sam uložila toliko vremena, a moji roditelji isto toliko vremena i novca, jedva uspjela „spojiti kraj s krajem“. Dakle, plaća mi je bila 3500kn, s time da sam radila više od 8 sati, a jednom sam čak ostala i 16 sati. Nikakvi prekovremeni se nisu plaćali, to su mi i odmah rekli, s time da se očekivalo da se ostaje duže, pa čak i vikendima i noćima. U početku mi nije bilo jasno zašto se moja šefica pododjela toliko ubija od posla, a onda sam otkrila da ima kredit na stan, a to su dakako znali i oni. Ona je plakala i povraćala od stresa i muke i jada, ali je i dalje ostajala na tom poslu. Jednostavno to je bilo katastrofa. Užasno me mučilo to što sam imala osjećaj da netko pljuje po meni, po mojim roditeljima, po mojem trudu i znanju, te da ga jednostavno boli briga. S tim da u toj firmi u odjelu marketinga (ili kako se to zove) navodno nitko nije znao engleski, tako da su dizajnerice dogovarale poslove s Kinom i išle su u kontrolu, a kontrolu obavljaju posebne firme. Znači one su sve to obavljale u sklopu svog zaposlenja, ugovarale poslove i išle u Kinu po nekoliko dana u te kontrole. Kasnije su mi pričale u kakvim uvjetima Kinezi tamo rade. Oni jedu, spavaju i žive u toj tvornici...

U kakvoj je vezi proizvodnja u Kini s Hrvatskom?

Za tu hrvatsku firmu ogromni dio proizvodnje rade Kinezi, a jedan mali dio se radi u Hrvatskoj. Uglavnom, bilo mi je koma i u jednom sam trenutku rekla „Ja to ne mogu, ja neću da mi život prolazi u jednoj firmi gdje me neće platiti za moj posao.“ Mislim, oni su meni odmah u početku rekli da nema baš prekovremenih, „ali dobro ti možeš, to ovisi o tebi.“ Ovisi o tebi hoćeš li ti taj posao odraditi za 8 sati ili 10. Znala sam od početka da me „muljaju“, ali dobro što ću sad, prvi posao, struka, ovo-ono.

Kako su opravdavani ti prekovremeni? Imala si „deadline“ za napraviti određeni posao koji je bilo nemoguće završiti ili...?

Nisu to nemogući rokovi jer su moguća ako radiš koliko god je potrebno. Znači ti si stroj, kao i danas u većini firmi jer ljudi su strojevi, ljudi nisu ljudi, i ti imaš posao koji moraš završiti i to je to. To je jednostavno taj princip rada. Što se tiče prekovremenog, noćnog

rada, vikenda itd. to ništa nema veze sa Zakonom. Mislim ja sam tamo ostajala sama u firmi do ne znam kojeg sata u noći; samo ja i portir. Jedanput sam čak i prespavala. Uzela sam si vreću, jer sam znala da nema smisla da idem doma jer nema prijevoza i dok stignem doma ujutro morat ću se već vratiti natrag. Tako da, bilo je zeznuto, a svemu tome je pridodalo i to što sam ja bila nova, što sam bila nova u poslu, što sam tek učila, dok sam sve „pohvatala“... Kada sam posao „pohvatala“ shvatila sam kako stvari stoje, te kako će me ovdje netko debelo iskoristivati, a ja ću za to dobiti malo više od ništa. Ja se u tome nisam vidjela.

Kakav je bio odnos među radnicima? Jesu li su se ljudi držali zajedno ili su pojedinci pokušavali iskoristiti jedni druge kako bi napredovali?

Sve su cure bile ok i međusobno su si držale stranu. No, kći vlasnika je sa svim druga priča. Jednom sam doživjela scenu, kada smo moja šefica pododjela - koja tu radi dan i noć, nosi posao doma, od muke plaće i povraća - i ja bile ostale navečer same u uredu... i ova se našla urlati derati na nas! Mene je više-manje bilo briga za mene, ali mi je bilo žao za ovu curu koja se tu ubija od posla. Mislim da joj je kći vlasnika prigovorila na to gdje je bila u osmom mjesecu, kada je ova zapravo otišla na godišnji, i to i te kako zasluženi godišnji, a rekla bih i



odradeni godišnji. SRAMOTA!

Je li i većini radnica, baš kao i tebi, to bilo prvo radno mjesto u struci koje su dobile po završetku fakulteta?

One su od mene bile starije po 2-3 godine, ali su tu radile već neko vrijeme. Dakle, nije bilo radnica od po 40-50 godina, već su to sve bile mlade cure kojima je većini ovo vjerojatno bio prvi posao.

Kakve su ugovore imale?

Ja sam bila, naravno, na određeno, a ako se dobro sjećam prvi ugovor je išao na mjesec dana. To je bio pretpostavljam period u kojem su oni trebali vidjeti sviđam li se ja njima i oni meni. Nakon toga ugovori su bili na tri ili šest mjeseci, ne sjećam se sad baš dobro. Pošto je to bilo davno, ne sjećam se nažalost svih detalja ugovora. Što se tiče novaca, ne plaćaju se vikendi, noćni, prekovremeni itd, s tim da se zna da se to sve radi, ali cure dobivaju na kraju godine dvije ekstra plaće. Plaća se s vremenom povećava, a moja početna je bila 3500kn. S tim da su te žene koje su tamo radile, kada uzmemo u obzir što su sve radile, trebale imati tri puta veću plaću.

Znači ti si u prvih mjesec dana koje si tamo radila odradila 50% više nego što bi trebala po Zakonu o radu?

Da. Po evidenciji koju sam si vodila za prvih mjesec dana rada sam trebala dobiti duplu plaću. Mislim, te novce nikad nisam vidjela - niti ću.

Znači, odradivala si posao za dvoje ljudi?

Da, i kada sam dala otkaz otišla sam direktoru i pitala ga hoću li biti plaćena za prekovremene sate. On je rekao „ne, mi to ne plaćamo, cure dobiju jednu do dvije extra plaće na kraju godine“, ja sam

rekla „okej“ i to je bilo to. S time da ja po tom pitanju nemam nikakvih dokaza, sve je ono „rekla-kazala“... Cure su inače imale elektronske kartice, ali ja to nisam imala pa nisam imala niti konkretan dokaz.

Dala si otkaz?

Da. S time da, pošto sam započela jedan posao, odlučila sam ostati dok ga ne završim, unatoč isteku ugovora. Kada sam dala otkaz, šefica [op. vlasnica] me krenula obrađivati... Isuse, ti ljudi su premazani svim mastima. Čovjek bi rekao da priča s jednom tako dragom i super ženom. Dakle, ostala sam tjeđan dana više da završim posao, ono „čist račun...“, a i bilo mi je žao te moje šefice pododjela. Tih tjeđan dana su mi naknadno platili, iako više nisam imala ugovor. To je bilo po onom prvotnom ugovoru, tj. bolje rečeno „dogovoru.“

Jesu li bila upoznata sa svojim pravima propisanim Zakonom o radu i o tome što Zakon kaže o prekovremenima?

Mislim da da, jer su oni to meni mislim pročitali i pisalo mi je u službenom ugovoru, jer ugovor mora biti „po Zakonu“, ali se znalo kako stvari stvarno stoje.

Jesu li čula što o sindikalnom organiziranju na radnom mjestu?



Pa znam da sindikati postoje, ali sumnjam da postoje u toj firmi, za druge firme vezane za moju struku ne znam kakva je situacija vezana za sindikate.

I poslije toga? I dalje si se nadala poslu u struci, pristojnoj plaći i radnim uvjetima?

Nakon fakulteta moj prvi posao je bio „preko veze“. Radila sam u firmi za naplatu dugovanja kao čistačica i telefonska operaterka. Dakle, honorarno sam radila preko Student servisa i onda su krenuli neki „munjeni“ poslovi jedan za drugim. Vrhunac lošeg iskustva je, isto tako, jedna hrvatska modna kuća, „hrvatski modni brend“, čija je vlasnica jedna ozbiljna i cijenjena poslovna žena iz jednog velikog grada u Dalmaciji. Kod nje sam bila zaposlena kao prodavačica u jednom od njezinih dućana. U ugovoru mi je plaća bila oko 3000kn, a ostatak je bio „na ruke“. Dakle, mi smo na razgovoru za posao dogovorili kolika će mi biti plaća, te koliko ću dobiti „na ruke“ i to mi je bilo prihvatljivo jer ja sam podstanar i ne mogu preživjeti s ispod 3500kn. Na razgovoru za posao, pitala sam ženu s kojom sam razgovarala, glavnu voditeljicu, plaćaju li se prekovremeni i rekla mi je „Ne, ne. Svi privatnici su takvi, znaš kako je to.“ Nakon tog razgovora, žena s kojom sam razgovarala (glavna voditeljica) mi je rekla kako bi htjela da upoznam vlasnicu koja je taj dan bila tu. U trenutku kada sam se upoznavala, vlasnica mi je rekla kako joj je voditeljica rekla da je želim upoznati. To mi je malo bilo čudno, da bi kasnije, kroz svojih 6 mjeseci iskustva u toj firmi, shvatila kako voditeljica jako puno laže, manipulira... Ta firma je kao da si došao u zonu sumraka, u neku ludnicu, u neku prič... Dok sam radila u toj firmi činilo mi se kao da gledam svoj život na televiziji.

Dakle, razgovarali smo o ugovoru i oni su mi rekli da će me nazvati. Voditeljica je tu spomenula nešto tipa da „sve ovisi o prometu“, ali mi smo se dogovorile za plaću i pošto je, nakon što sam rekla da ne mogu pristat na plaću koju su mi prvotno ponudili jer je bila premiska, te sam rekla kolika je minimalna plaća s kojom bih mogla preživjeti mjesec, ona mene nazvala i rekla da mi nude takvu plaću koja će zadovoljavati moj minimalac ako ću doći raditi za njih, nekako sam si mislila da će ipak stvari takve i biti, a ne da ću raditi ovisno o prometu jer to bi značilo da mi može dati tipa 1000 kn ili koliko im se već prohtije i što ću onda ja s tim. To bi bilo suludo! Ali nikad se ne zna, obzirom da je tako nešto uopće iznijela. U tih 6 mjeseci što sam ja tamo radila, iz te firme je otišlo 5-9 prodavačica, pri čemu mislim samo na grad u kojem sam ja radila. Kasnije sam upoznala jednog dečka čija je sestra radila u trgovini iste firme, ali u drugom gradu. Pitala sam ga je li ista „šema“ i rekao je da. Uglavnom, „šema“ ti je da te tamo svakodnevno maltretiraju. Oni izaberu radnicu i postavje je za „voditeljicu dućana“, s time da joj je plaća malo viša, koju onda ako promet nije bio onakav kakav bi vlasnica htjela, na večer nakon što se zatvori dućan, ta ista vlasnica zove ili u dućan ili na privatni mobitel te ju krene maltretirati. Počne te kriviti za promet. Nas je glavna voditeljica učila kako treba prodavati. Taj način prodaje je dosta agresivan i to nije pasalo mom karakteru - ja sam imala svoj način i išlo mi je ok pošto volim raditi s ljudima, a i svidio mi se dio pristupa kupcima koji je pomalo osobniji gdje im ti zapravo slažeš kombinacije odjevnih predmeta i pomažeš u odabiru. Jednog dana su mene preselili u drugi dućan i postavili me za voditeljicu dućana. Ja kao voditeljica bi trebala imati veću plaću jer ja im vodim knjige i te stvari. Ne, oni su meni smanjili plaću. To ne da je sumanut nego je...Jednostavno nisam mogla vjerovati da mi se to događa!

Jesu li uvijek dobivala onaj dio koji ti je pisao u ugovoru?

Mislim da sam ovaj „pismeni“ dio dogovora uglavnom dobivala, ali onaj „usmeni“ dio, koji sam trebala dobiti na ruke, nisu ispoštovali i ostali su mi dužni nekih 500kn. Uglavnom, ja sam postala „voditeljica“ i počela sam maltretiranja. Znači, svaku večer mi moramo glavnoj voditeljici prijaviti promet. Ako je promet nezadovoljavajući onda vas zove vlasnica, ako ste u dućanu onda u dućan, a ako niste onda na mobitel i onda počinje „pranje“. „Pranje“ se sastoji od toga da si ti kriv što je promet loš... lako sam ja „voditeljica“, one mene tako ne zovu, odnosno nemam taj naziv, jer bi to značilo da mi moraju dati veću plaću. U firmi postoji još i treća žena, koja je završila isti fakultet kao i ja, ali je završila drugi smjer - konstrukciju (izrade krojeva). No, ako sam dobro shvatila, ta žena u toj firmi je i dizajnerica. Ona je od prvog dana znala da sam ja dizajnerica i rekla mi je kako joj slobodno mogu poslati svoje skice, crteže itd. Jedan dan me nazvala i pitala što se prodaje u mom dućanu, te što imam na sebi. Opisala sam joj košulju-majicu koju sam nosila na sebi, a koju su mi poklonile prijateljice koje su je dizajnirale i napravile. Ona je mene pitala mogu li joj nacrtati to i poslati i ja sam odbila jer je to dizajn mojih prijateljica i ja ih ne želim pokrasti. Nakon toga me ponovno nazvala i pitala „što ja mislim sa svojim životom“ i à propos mog dizajna, rekla je kako misli da je bila dovoljno jasna. Meni naravno nije bilo ni na kraj pameti da joj šaljem svoje crteže i to je ostalo na tome.

Znači ti si tamo bila zaposlena kao prodavačica, a oni su od tebe očekivali da budeš i dizajnerica, iako to nigdje ne bi bilo zabilježeno?

Dakle, da budemo na „čisto“, meni to vlasnica nikada nije ponudila, niti mi je to ponudila voditeljica. Ta treća osoba, kao osoba koja ima dosta veliku moć u toj firmi, me htjela vrbovati da to radim.

Okolo čega su se sastojali točno ti pritisci? Dakle, tebe žena nazove nakon posla i s čime ti je prijetila? Čega si se bojala? Da će ti smanjiti plaću, da

ćeš dobiti otkaz... Što su tražili od tebe?

„Kako će ona meni isplatiti plaću, ako joj ja ne povećam promet?“ Dakle, ona svaljuje svu krivnju na mene, iako joj je prostor takav kakav je, iako joj je dizajn takav kakav je, iako nema marketinga itd., ja nisam kriva jer „nisam dovoljno dobro radila.“ Ja sam trebala izmisliti mušterije ili natjerati mušterije da kupe! Znači, ona meni nije direktno rekla da će mi smanjiti plaću, ali je to to značilo. Bojala sam se da neću dobiti ono što smo se dogovorili. Mislim, sve je stvar izbora, ja sam mogla reći da neću tu raditi jer mi ne žele dati sve „crno na bijelo“, ali bila sam svjesna da svugdje postoje slični „dogovori“ i bila sam zadovoljna s dogovorenim plaćom. U tom trenutku, od svega što sam našla ovo mi je bila najbolja ponuda. I sad, prvi razgovor koji mi je bio jako gadan je kad me vlasnica prvi put nazvala i to doma navečer poslije posla. U tom trenutku se nisam snašla i počela sam se braniti na njene optužbe i vrijeđanje. To je nazivanje trajalo neko vrijeme, a u jednom trenutku sam ja odlučila pozvati vlasnicu na razgovor. Našle smo se u gradu u kojem sam ja radila i pokušala joj objasniti zbog čega je loš promet u dućanu u kojem sam tada radila i vodila knjige, te kako bi neke stvari trebalo promijeniti. Ona je morala ići na neki sastanak, pa je to brzo završilo. Ja sam pokušavala biti „prijateljski raspoložena“, dakle ne agresivna, da to sve lijepo riješimo i nisam je stigla pitati namjerava li mi isplatiti novac koji mi je ostala dužna. Nakon dva dana sam je nazvala i pitala za taj novac, na što se ona počela derati na mene, govoriti mi da „odma idem ća“, dakle praktički je doživjela slom živaca. U trenutku kada sam je zvala sa mnom je u trgovini bila još jedna kolegica, kako bi mi bila svjedok. Istu večer, ili sutradan, nazvala me glavna voditeljica i rekla mi je da se od sljedećeg tjedna moram preseliti opet u dućan u kojem sam bila, a od kolegica sam naknadno čula da mi je zabranjen pristup svim njihovim knjigama. Bolesno, radi pitanja hoće li mi isplatiti plaću, zabranili su mi pristup knjigama, iako sam to cijelo vrijeme radila. Onda je došlo do neke vrste zatišja. Da bi jedne večeri u osmom mjesecu, kada je strašno opao promet zbog određenih vanjskih okolnosti, vlasnica kolegicu koja je vodila knjige u tom dućanu pitala za mene. To mi je bilo malo čudno, da bi me ona idući dan nakon radnog vremena nazvala na mobitel i pričali smo jedno pola sata. To što je ona meni svašta rekla i izgovorila... da mi je to bilo snimati! Tipa, da ja nju zlostavljam, ucjenjujem i prijetim... Jer tražim svoj novac od nje? Uglavnom nenormalne stvari. U jednom trenutku mi je rekla nešto tipa „da se u narednih dana nešto nije dogodilo dućanu!“ Isto tako, znala je moju naklonost prema borbi za radnička prava i rekla mi je nešto u stilu „možemo se suditi, ako imate novaca, pa ćemo vidjeti“ ili „možemo se suditi, ako je potrebno, pa ćemo vidjeti“. Naravno, u tom trenutku i ona i ja smo svjesne korumpiranosti našeg sustava, njenog utjecaja, bogatstva i moći kao i nezaštićenosti i nepoštivanja radnika i radničkih prava. Žena koja ima milijune i ja radnica kojoj ona ne isplaćuje plaću... Znači ono, žena je totalno luda.

Kakav ti je ugovor bio?

Bio je na tri mjeseca, pa smo onda produžili na još tri. Kada sam dobila otkaz, osjećala sam tako olakšanje...

Ona je tebi dala otkaz dok ti je trajao ugovor?

Da. Meni je bilo ostalo nekoliko dana do isteka ugovora i zvao me njezin muž, koji vodi financije, i pitao me želim li da mi upiše kako sam radila tih par dana, a ja sam znala da je to zbog toga, kako bi oni mogli zaposliti nekog drugog na moje mjesto, jer inače ne bi mogli nikog zaposliti narednih šest mjeseci. Iskreno, meni je samo bilo bitno da ih više nikad ne moram ni čuti ni vidjeti. Ja sam jedna od rijetkih koja je dobila otkaz, inače cure odu same od sebe jer ih ove dvje [op. - vlasnica i glavna voditeljica] toliko slude da više ne mogu izdržati, pa same daju otkaz.

No, recimo da se ti ne javiš na taj

telefon. Ti se nisi dužna javljati na telefon šefici u svoje privatno vrijeme.

Znam, no meni je bilo tada u interesu zadržati taj posao, a pošto je to najnormalniji običaj u toj firmi - pristala sam na to.

Je li u toj firmi bilo spomena o ikakvim pravima ili sindikalnom organiziranju?

Ne. Mislim, ja sam sa curama pričala o svemu, jer nitko od nas nije bio zadovoljan, ali nikad nitko nije došao s konkretnim prijedlogom, niti je znao što možemo učiniti.

Je li se ikad itko na neki način bunio u toj firmi?

Ne znam.

Jesi li ikada na fakultetu čula o sindikatu koji zastupa tvoj sektor ili o situaciji na tržištu rada u tvom sektoru?

Ne, ne sjećam se da jesam. Bila sam jednoj prijateljici na promociji [op - dodjela diplome] i toliko sam se nazivirala jer sam znala da lažu, pri čemu mislim na predsjedavajuće osobe fakulteta koje

su držale govore tokom priredbe, da sam razmišljala da ne odem na svoju. Skužila sam koliko nam malo znanja daju na fakultetu. Ja sam taj fakultet upisala s tolikom željom da učim i naučim, jer me sve to stvarno zanimalo, a ti dobiješ toliko opširnih informacija i toliko stvari koje nisu primjenjive u tom tvom budućem zvanju, a s druge strane ne dobivaš informacije koje su stvarno potrebne, da ja na kraju od svog fakulteta, što se tiče konkretnog znanja, imam malo. Na promociji ti svi obećavaju kako će sve biti divno i krasno - ne, neće biti divno i krasno.

Radi li itko od tvoje generacije u struci i u dobrim uvjetima? Npr. da ima ugovor na neodređeno...

Ne znam za nikoga. Jedino što se tiče filma - filmske industrije. No, to su poslovi koji su „projekti“. Tu imam prijateljicu kojoj stvari idu sve bolje i bolje. Mada recimo i tu, lova zna biti nikakva. Što se tiče filmskih radnika, a sada sam i ja jedna od njih, postoji Društvo filmskih djelatnika, no ne postoji nikakav sindikat filmskih djelatnika i kod nas se događa to da ljudi rade po 12 sati na dan,

i više, što je jedan ubitačan tempo, jedan dan u tjednu je uglavnom slobodan, a honorari znaju biti jako mali. S tim da ti kao filmski radnik nemaš mirovinsko i zdravstveno osiguranje i moraš ga sam plaćati (osim ako imaš određeni broj dana u godini odrađenih, što nije baš lako skupiti, posebno u današnje vrijeme), mada mislim da bi to trebale producentske kuće dok radiš na projektu, ali to se naravno ne događa i ti si sretan ako dobiješ honorar uopće. Naravno, to sve ovisi od projekta do projekta, od producenta do producenta itd. No stvar je u tome, da se sve skupa jako puno radi, previše, da plaća nije nekakva, a kada se rade reklame onda se radi ne samo 12 sati na dan, nego mnogo, mnogo više...

Koliko službeno imaš radnog staža?

U knjižnici? Mislim oko 8 mjeseci, a diplomirala sam prije četiri godine.

Kakav si ugovor imala u producentskoj kući u kojoj si radila?

Tamo sam imala ugovor o (autor-skom) djelu. Ne znam točno kako on podliježe Zakonu o radu i slično.

Što je, po tebi, ljudima koji rade na filmu kao i ti potrebno? Što je vama potrebno na tržištu rada da vas se zaštiti?

Pošto ja sada radim na području filmske industrije, bilo bi od velike pomoći da postoji sindikat, da se krene u afirmaciju naših prava. Ja bih se sigurno priključila tom sindikatu, ali ja ne bih imala hrabrosti osnovati takav sindikat, pogotovo s tim da sam još uvijek „poprilično nova“ u tom poslu. Pravna pomoć je ono što nam definitivno treba jer mi sami ne znamo „gdje smo po tom pitanju“.

Znaš li kakva je tvoja pozicija u odnosu na socijalna prava kao što su zdravstveno, mirovinsko itd? Snažiš li se u tome?

Pošto sam sada krenula čitati sve te zakone, jako sam se iznenadila jer sam oduvijek mislila da su svi ti zakoni pisani na teško shvatljiv način laiku. Poneki dijelovi jesu, no zapravo ih se da pročitati i razumjeti, tako da sa jednim dijelom sam upoznata, ali ne u potpunosti. Trebala bih malo dublje ući u to, i u slučajevima,

i teoriju i u sve to skupa da bi stvarno znala gdje pravno jesam. Baš zbog toga bi trebala postojati pravna pomoć, da ti točno za konkretne slučajeve mogu reći što ti sada tu točno možeš napraviti.

Kako komentiraš to da ljudi koji završe tvoj fakultet većinom neće raditi ono za što su se školovali, nego će raditi poslove koje si ti radila u početku: čistačica, telefonska operaterka itd?

Kako to komentiram? Stvarno ne znam. (stanka) Mislim da ljudi trebaju ići za onim što žele raditi i za što imaju dar. Možda bi na fakultete trebalo uvesti kolegij koji bi nam objasnio kakvo je pravo stanje stvari i kako se nositi s određenim situacijama u smislu zauzimanja za vlastita prava, uopće upoznatosti s vlastitim pravima i pravno-institucionalnim mogućnostima njihove afirmacije odnosno afirmacije nas samih kao osoba, ljudskih bića koja zavređuju poštovanje i dostojanstven život te kako ostvariti i primijeniti vlastite afinitete i znanja vezana za dotična područja o kojima se na fakultetima uči odnosno kojima se fakulteti bave.

Granice individualizma

Čuo se samo tihi jecaj posramljenih, umjesto prodorne rike klasno svjesnih. Prvi dio ove rečenice mogao bi poslužiti kao summa summarum porazne statistike povećanog siromaštva naroda u zemlji koju je, 20. prosinca, iznio jedan od vodećih domaćih (neo)liberalnih dnevnih listova. Naime, brojna skupina novinara Jutarnjeg lista, marljivo je obišla sjedišta Crvenog križa i Caritasa diljem „Siromašne naše“, da bi pokazali kakvo je stanje najugroženijih, i usput dokazali svoju socijalnu osjetljivost i razumijevanje.

Brojke popraćene kratkim pričama najugroženijih, te djelatnika humanitarnih organizacija su porazne. U zadnjih godinu dana, s povećanjem nezaposlenosti, broj ljudi koji dolaze po humanitarnu pomoću, povećao se u prosjeku za 25%. Ta brojka se odnosi na sve veće gradove u Hrvatskoj, a najšokantniji podatak vezan je uz Osijek, gdje se broj korisnika humanitarne pomoći povećao za čak 400%. Neke od zanimljivih crtica u članku iznose da raste broj ljudi iz gradskih sredina koji traže pomoć, kao na primjer u Šibeniku, da se povećao broj nezaposlenih ljudi koji traže pomoć, i radnika kojima, iako imaju zaposlenje, ne isplaćuju plaću, ili su im primanja jednostavno premala, pa nisu u mogućnosti prehraniti i odjenuti sebe i svoje obitelji. U metropoli je zabilježen porast dolazaka obitelji s malom djecom, koje uz povećanje troškova života, često izabiru smještaj u prenoćištima, kao jeftiniju alternativu skupom životu. Nezaposleni, siromašni, nemoćni, stari, od Varaždina pa sve do Dubrovnika, dolaze po hranu, odjeću, higijenske potrepštine, koje su donirali bolje stojeći građani, i naravno, po koju riječ utjehe i podrške djelatnika Crvenog križa i Caritasa. Na površini zbivanja, ovo sve zvuči hvalevrijedno, i ne može se poreći da često iza donacija stoji iskrena i dobronamjerna pomoć običnog čovjeka. Ali, važno je istaknuti da je humanitarna angažiranost građana donatora i djelatnika humanitarnih organizacija samo jedan diskretni premaz fetišizma koji ponekad služi za banalno umirenje savjesti, te što je još važnije, skriva prave uzroke bijede i prava rješenja za odstranjenje siromaštva. Oni ostaju skriveni ispod pokrova dobrovoljne humanitarnosti, čiji princip „flaster na otvorenu ranu“, zadovoljava savjest Države, Crkve, humanitarnih djelatnika, bogatog filantropa, nogometaša zlatnog srca i dobronamjernog običnog čovjeka.

Tražitelji pomoći prilikom primanja donacija zauzvrat daju nespreditan osmijeh, sram koji izbija iz svake pore njihovog tijela, ogorčenost i jad, loše prekriven hinjenom ravnodušnošću i stoičkim trpljenjem, te na brzinu dobačen pozdrav, praćen prigušenim udarcima potpetica, dok izlaze iz spomenutih ustanova. Ili kao što navodi slučaj iz Splita, gdje se čak 2000 obitelji nalazi na rubu socijalne provalije, poklanjaju djelatnicima Crvenog križa, fotografiju svog djeteta, da bi pokazali za koga se bore i trpe. Sve brže rastuće siromaštvo, popraćeno očajem, koje pogađa sve slojeve društva, najbolje će oslikati

vapaj već spomenutog roditelja iz Splita koji kaže: „Diplomirani sam ekonomist, a ne mogu prehraniti obitelj. Užas...“ Bitno pitanje koje se veže uz ovu sliku je zašto radnici osjećaju sram? Zašto što brže žele napustiti zgradu Crvenog križa? Zato jer su svjesni da u ovom individualističkom svijetu oni simboliziraju neuspješnu individu. A tko je kriv za njihov neuspjeh u ovom liberalnom društvu jednakih prilika? Pa oni sami naravno! Odgovornost za njihov život je isključivo njihova, a po istom ključu, isto vrijedi i za njihov neuspjeh i osiromašenje. Gospodine ekonomistu, donijeli ste previše krivih odluka i propustili previše dobrih prilika u životu, koje su vas i vašu

Caritasa i Crvenog križa, kao i brojnih donatora humanitarne pomoći, i njihovu socijalnu osjetljivost stidljivo ističe i Jutarnji list. Propagiranje i hvala socijalne osjetljivosti je ujedno i krajnja granica horizonta do koje seže pogled izvjestitelja Jutarnjeg lista. Kada se slijedeći priču o rastućoj nezaposlenosti, neisplaćivanju plaća, gladnoj djeci, od spomenutih novinara očekuje da izvedu zaključak o uzrocima te bijede, te načinu na koji se može boriti protiv uzroka, a ne posljedica, oni se, onako kratkovidni kakvi jesu, nađu šuteći pred zidom. Sigurno je da te udruge i individualne geste pomažu i olakšavaju život ljudima u tim, za mnoge od njih, najkritičnijim trenucima u njihovo-

Neopisivo je važno istaknuti tu činjenicu. Nažalost, individualna rješenja su jedina dopuštena u današnjem društvu, čiji kanoni prihvatljivog ponašanja, koje određuje visoka klasa određuju ponašanje ostalih klasa. Po ranije spomenutom liberalnom ključu, odgovornost za pomoć siromašnima leži u individualnoj odluci „plemenitog“ pojedinca ili udruge koja tako, da čin dobročinstva pokazuje kao individualni izbor, izvan politike, izvan društva, izvan strukture...

Visoka klasa koja će samopouzdanu pozvati na individualnu odgovornost pojedinca, istovremeno će s prezirom, podsmijehom i strahom, odbaciti masovna politička rješenja kao stvar zablud-

je poslana na smetlište povijesti, radnička klasa živi i danas. Tvori ju većina stanovništva svake zemlje, uključujući i ovu, te ona danas, kao i nekad, nadilazi sve nacionalne granice i sastoji se od svih ljudi koji prodaju svoj rad na globalnom tržištu, te ne posjeduju sredstva za proizvodnju niti imaju ikakav utjecaj na odluke o proizvodnji. Radnička klasa je direktan i poseban produkt sektora suvremene industrije i usluge; dok god žive kapitalistička proizvodnja, kuca i srce proletarijata. Dakle postoje politički faktori koji, ujedinjeni, u političkoj borbi mogu omogućiti prava rješenja za stvarno smanjenje siromaštva u zemlji i svijetu, koji pogađaju direktno tu klasu.

Zašto ujedinjenje nije vidljivo? Kružnica koja se počela iscrtavati u 19. stoljeću, kada je Marx prvi put konstatirao da radnička klasa postoji „po sebi“, ali ne i „za sebe“, zatvorila je puni krug u 21. stoljeću. Desetljeća sve manje uspješnog reformizma, te totalitarna diktatura „radničkih država“ uništili su svjesnost nekada moćne radničke klase. Ona i dalje postoji „po sebi“, ali blage zrake svjesnosti „za sebe“ teško se probijaju kroz oblake apatije, konformizma, konzumerizma, koji skrivaju jedinstvo radničke klase i sva politička rješenja koja mogu proizaći iz tog jedinstva.

Rješenje, ili bolje reći, dobra početna točka prema rješenju, je u ponovnom oblikovanju jedinstvenog političkog i baznog sindikalnog projekta u čije središte treba postaviti klasnu borbu. Ponovno poticanje svjesnosti i političko oblikovanje nužno je čak i u reformističkim krugovima kao čvrst oslonac za male korake u mnogo većoj konačnoj borbi. Klasno osvješćavanje mora slijediti politička angažiranost, praktična akcija, koja će jednom pokrenuta doprinijeti jačanju stečene svijesti, njenom brzem širenju među ljudima, te većoj homogenizaciji i snazi radničke klase. Iako su nam nebrojeno puta rekli da je ideja klase postala nebitna, a da je klasna borba toliko zastarjela i

neozbiljan pojam zanimljiv isključivo akademskim krugovima opterećenim prošlošću, moramo biti svjesni da bez tih slogana na našim političkim i sindikalnim zastavama ne možemo uspjeti. Jer vjerujte da, dok radnička klasa tapka u labirintu svoje zamaćene svjesnosti, ona druga, eksploataraska klasa nikad nije smetnula s uma svoje vrijednosti, interese i ciljeve. Nužno je da se ponovno čuje prodorni glas radničke klase, u borbi za svoja prava i interese, a ne slabašan jauk povrijeđenih i poniženih, nagoni nas da sebi i drugima kažemo, „Radnici svijeta, prije svega, osvjestite se.“



obitelj doveli do granice siromaštva. Ali presuda Vrhovnog suda liberalizma je da ste tome sami krivi i zbog toga, sramite se...

Još jedno pitanje koje se može opravdano postaviti je i politička pozadina „nepolitičnih“ organizacija poput Caritasa, čiji je otac Katolička crkva. Organizacija koja slijedeći kršćanske ideale humanosti distribuira odjeću osiromašenom narodu, dok istovremeno njezini visoki predstavnici nađu uvijek uspjevaju naći pokojnu lijepu riječ za političku vrhušku koja je opljačkala isti taj narod. Licemjernost ili zaigrana neusklađenost lijeve i desne ruke?

Odanost i marljivost djelatnika

vom životu. Ali vjerovati da će humanitarne organizacije poput Crvenog križa i Caritasa, odstraniti rastuće siromaštvo je pogrešno i besmisleno. Isto se odnosi i na individualne donacije koje održavaju te udruge, koliko god one velike i nesebične bile. To su sve moralna i individualna rješenja za probleme koji nadilaze područje morala. Klasna nejednakost, stvorena kapitalizmom, te bijeda koja iz nje izvire politički je problem. I koliko god mi imali vruća srca, dobre namjere i požrtvovno organizirane humanitarne organizacije, humanitarne rješenja neće i ne mogu riješiti jedno tako veliko političko pitanje, koliko god se toga užasavali liberalni novinari i njihovi vlasnici.

da i prošlosti. I kao mnogo puta do sada, postavlja se pitanje „Što da se radi?“.

Sve ovo upućuje na izrazitu zbuđenost, rascjepkanost i nedostatak političkog identiteta u današnjoj radničkoj klasi, iz koje se „regrutiraju“ članovi socijalno najugroženijih. Rascjepkanost i nedostatak političkog rješenja, koji potom onemogućuje primjenu političkih sredstava za politički problem, stvoreni su iluzijom liberalnih medija i političara koji niječu i samu mogućnost takvih rješenja, te se radije oslanjaju na individualna rješenja praćena slabim reformizmom koji sve teže podnosi udarce svjetske kapitalističke krize. Unatoč upornom uvjeravanju pravovjernih da

6 BORBA

Seciranje ZOR-a: Radnička prava

Piše: Juraj Katalenac

1.

Zakon o radu temeljni je dokument koji se tiče prava svakog radnika zaposlenog u Republici Hrvatskoj. Tim zakonom određen je minimum prava koja je radnička klasa izborila kroz povijest, kao i osnovne obveze poslodavaca, osnovne procedure itd. Ostale odredbe su propisane raznoraznim pravilnicima, koje ćemo, prema potrebi, obrađivati u budućim brojevima Štrajka. Poznavanje odrednica samog ZOR-a omogućuje radničkoj klasi značajan manevarski prostor u svakidašnjoj borbi protiv šefova koji pri cijedenju profita iz radnika od malo čega prežu. Nažalost, jako malo radnika je upoznato s pravima koja stoje u ZOR-u. Naravno, sasvim je razumljivo da jedan radnik/ca - koji radi osmosatno radno vrijeme, često odrađujući još k tome i prekovremene, da bi nakon toga došao kući gdje se treba brinuti o djeci, skuhati ručak itd, a cijelo mu to vrijeme iznad glave visi bauk otkaza i burze - nema vremena da pročita ZOR, da se informira o svim svojim pravima i mogućnostima. Tome doprinosi još i činjenica da je ZOR i prilično pozamašan tekst. Sindikati, koji bi trebali obrazovati radnike o njihovim pravima, zastupati njihove interese itd. u tome ne uspijevaju, što zbog percepcije sindikata od strane radnika kao mjesta gdje se dobiju svinjske polovice i zimnica, čemu je doprinijelo boljševičko otupljivanje revolucionarne sindikalne oštrice u SFRJ, a što zbog vlasite nezainteresiranosti ili suradnje sa šefovima (kako je npr. bilo u nedavnom slučaju radnica Kamenskog i Nezavisnih sindikata Hrvatske Krešimira Severa).

Zbog svih ovih činjenica svrha ovog članka je „seciranje“ ZOR-a, te prezentiranje temeljnih prava radničke klase radničkoj klasi. Cilj ovog članka je da bude pristupačan i precizan, kako bi se radnici upoznali sa svojim pravima, te s akcijama koje mogu poduzeti u slučaju da im šefovi ta prava uskraćuju. ZOR koji „seciramo“ je zadnja verzija, usvojena od Hrvatskog Sabora 4. prosinca 2009. godine.

2.

Obveze poslodavca

Poslodavac je dužan radniku dati posao te mu za obavljeni rad isplatiti plaću, dužan pridržavati se odredbi ZOR-a, kolektivnog ugovora i pravilnika o radu.

Skapanje ugovora o radu

Ugovor o radu uvijek mora biti sklopljen u pisanom obliku, sklapa se na neodređeno vrijeme, a samo u iznimnim slučajevima se može sklopiti na određeno vrijeme. U slučaju da radnik radi više od 3 godine na određeno kod poslodavca, poslodavac je dužan sklopiti s njim ugovor na neodređeno. Sam ugovor nije moguće jednostrano mijenjati, odnosno poslodavac ne može mijenjati ugovor na svoju ruku. U ugovoru mora precizno pisati mjesto rada, naziv posla te kratak popis i opis poslova. Kod sastavljanja ugovora, poslodavac ne smije tražiti od radnika podatke koji nisu u neposrednoj vezi s radnim odnosom, a na „nedopuštena pitanja“ radnik nije obavezan odgovoriti. Pod „nedopuštenim pitanjima“ mislimo na pitanja kao što su vjeroispovijest, nacionalnost, političko, sindikalno opredjeljenje, spolna orijentacija, planiranje obitelji ili trudnoće. Osoba mlađa od 15 godina ne može se zaposliti.

Prekid ugovora o radu

Ugovor o radu prekida se otkazom, istekom ugovora ili sporazumom između poslodavca i radnika. Ugovor mogu otkazati radnik i poslodavac, a otkaz uvijek mora imati pisani oblik (znači, šef vam ne može dati otkaz npr. putem telefona, sms-a, emaila ili Facebooka). Kod redovitog otkaza radnik ne mora navoditi razloge zbog čega otkazuje ugovor u radu, a uz redoviti otkaz ide i otkazni rok od 2

tjedna do 4 mjeseca, ovisi o duljini radnog staža. U slučaju da radnik otkazuje ugovor, otkazni rok ne mora biti duži od mjesec dana. Kod izvanrednog otkaza nema otkaznog roka, no o njemu ćemo malo kasnije. Bolovanje, podnošenje žalbe ili tužbe zbog kršenja prava radnika ili prijave zbog sumnje na korupciju ne mogu biti razlozi otkaza. Kod redovitog otkazivanja poslodavac je dužan radniku omogućiti iznošenje obrane (npr. ako poslodavac otpusti radnika jer je počinio materijalnu štetu ili prouzročio „gubitak“), a prije donošenja same odluke, poslodavac se dužan savjetovati sa zakonskim predstavnicima radnika tj. sa sindikatom ili radničkim vijećem.

Za vrijeme trudnoće, korištenja roditeljskog dopusta, rada u skraćenom radnom vremenu zbog pojačane njege djeteta ili rada u skraćenom radnom vremenu radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, odnosno u roku od petnaest dana od prestanka trudnoće ili prestanka korištenja tih prava, poslodavac ne može otkazati ugovor o radu osobi koja se koristi nekim od spomenutih prava. Što se tiče izvanrednog otkaza, mogu ga dati i poslodavac i radnik, neovisno o kakvoj se vrsti ugovora o radu radi (dakle, je li na određeno ili neodređeno vrijeme). Zakonski je dozvoljen tek u slučaju osobito teške povrede radnog odnosa ili neke druge činjenice zbog koje nastavak radnog odnosa nije moguć. Ugovor o radu može se izvanredno otkazati samo u roku od 15 dana od dana saznanja za činjenicu na kojoj se otkaz temelji, a ne postoji obveza poštivanja propisanog ili ugovorenog otkaznog roka, već radni odnos prestaje danom uručivanja odluke o otkazu. Radnik ima pravo na otpremninu u iznosu koji se određuje s obzirom na dužinu prethodnog neprekidnog trajanja radnog odnosa s tim poslodavcem (radnik mora raditi najmanje 2 godine kod poslodavca kako bi imao pravo na otpremninu). Otpremnina se ne smije ugovoriti, odnosno odrediti u iznosu manjem od jedne trećine prosječne mjesečne plaće koju je radnik ostvario u tri mjeseca prije prestanka ugovora o radu, za svaku navršenu godinu rada kod tog poslodavca.

Zaštita prava

Radnik koji smatra da mu je povrijeđeno neko pravo iz radnog odnosa može u roku od 15 dana od saznanja tražiti ostvarenje tog prava, a ako poslodavac u roku od 15 dana ne udovolji tom zahtjevu, radnik može u daljnjem roku od 15 dana zahtijevati zaštitu pred nadležnim sudom. Radnik koji je uznemiravan ili

spolno uznemiravan može tražiti zaštitu, a ako je ne dobije u roku od 8 dana od dostave pritužbe, ima pravo prekinuti rad pod uvjetom da je zatražio sudsku zaštitu i o tome obavijestio poslodavca.

Radno vrijeme

Poslodavac je dužan voditi evidenciju o radnom vremenu radnika, a puno radno vrijeme radnika ne smije biti duže od 40 sati tjedno. Prekovremeni rad ne smije trajati više od 8 sati tjedno, 32 sata mjesečno i 180 sati godišnje. Noćni rad je rad između 22:00 i 06:00, a trudnicama nitko ne smije odrediti noćni rad. U slučaju da prekovremeni rad traje više

dužan radniku koji nije iskoristio godišnji odmor u cijelosti, isplatiti naknadu umjesto korištenja godišnjeg odmora.

• **Plaćeni dopust:** Tijekom kalendarske godine radnik ima pravo na oslobođenje od obaveze rada uz naknadu plaće za važne osobne potrebe, a osobito u svezi sa sklapanjem braka, porodom supruge, težom bolesti ili smrću člana uže obitelji. Plaćeni dopust smatra se vremenom provedenim na radu. Radnici dobrovoljni darovatelji krvi ostvaruju pravo na jedan slobodan dan. Poslodavac može (ali ne mora) radniku na njegov zahtjev odobriti neplaćeni dopust.

Plaće



od propisanog obvezno je kontaktirati inspektora za rad.

Odmori i dopusti

• **Stanka:** Radnik koji radi najmanje 6 sati dnevno ima pravo svakog dana koristiti stanku od najmanje 30 minuta, a to vrijeme se ubraja u plaćeno radno vrijeme.

• **Dnevni odmor:** Tijekom svakog vremenskog razdoblja od 24 sata, radnik ima pravo na dnevni odmor od najmanje 12 sati neprekidno.

• **Tjedni odmor:** Radnik ima pravo na tjedni odmor u neprekidnom trajanju od najmanje 24 sata, a tom odmoru mora se pribrojiti i dnevni odmor od 12 sati (dakle 36 sati). Maloljetni radnik ima pravo na tjedni odmor u neprekidnom trajanju od najmanje 48 sati.

• **Godišnji odmor:** Radnik ima pravo za svaku kalendarsku godinu pravo na plaćeni godišnji odmor od najmanje 4 tjedna. Radnik se ne može odreći prava na godišnji odmor, a ne može ni prodati to pravo za naknadu. Radnik ima pravo koristiti godišnji odmor u dva dijela. Jedan dio godišnjeg odmora radnik mora koristiti u neprekidnom trajanju od najmanje 2 tjedna. Raspored korištenja godišnjeg odmora utvrđuje poslodavac i on mora najmanje 15 dana ranije radnika obavijestiti o trajanju godišnjeg odmora i razdoblju njegovog korištenja. U slučaju prestanka ugovora o radu poslodavac je

Poslodavca obvezuje kolektivni ugovor da ne smije radniku obračunati i isplatiti plaću u iznosu manjem od iznosa određenog kolektivnim ugovorom. Poslodavac je dužan muškarca i ženu jednako platiti za isti rad. Plaća, i naknada plaće, isplaćuje se u novcu, a u ZOR-u se misli na BRUTO iznos. Ako kolektivnim ugovorom nije drugačije određeno, plaća se isplaćuje do 15. dana u mjesecu. Poslodavac je dužan radniku dostaviti i obračun plaće. Za otežane uvjete rada, prekovremeni rad i noćni rad te za rad nedjeljom, blagdanom ili nekim drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi, radnik ima pravo na povećanu plaću, a za razdoblja kada ne radi zbog opravdanih razloga određenih zakonom, drugim propisom ili kolektivnim ugovorom, radnik ima pravo na naknadu plaće. Radnik ima pravo na naknadu plaće za vrijeme prekida rada do kojeg je došlo krivnjom poslodavca ili uslijed drugih okolnosti za koje radnik nije odgovoran, isto tako radnik koji odbije raditi jer nisu provedene propisane mjere zaštite zdravlja i sigurnosti na radu, ima pravo na naknadu plaće u visini kao da je radio. Poslodavac ne smije bez suglasnosti radnika svoje potraživanje prema radniku naplatiti uskratno isplate plaće ili nekog njezinog dijela.

Zaštita na radu

Poslodavac je dužan radnicima

davati odgovarajuće obavijesti i pisane upute koje se odnose na opasnost i štetnost po sigurnost i zdravlje u svezi djelatnosti koju obavlja. Radnik mora biti obaviješten o svim promjenama u radnom procesu koje utječu na njegovu sigurnost i zdravlje. Poslodavac je dužan osigurati i organizirati pružanje prve pomoći radnicima za slučaj ozljede na radu ili iznenadne bolesti do njihovog upućivanja na liječenje u zdravstvenu ustanovu. Svaka ozljeda na radu mora se prijaviti inspekciji zaštite na radu, a svaka, pa čak i bezazlena, ozljeda na radu se mora zabilježiti u zapisniku, te se moraju navesti svjedoci koji će potvrditi navode iz zapisnika.

Zdravstveno i mirovinsko osiguranje

Svaki radnik ima pravo na mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Bolovanje je odsutnost s rada zbog bolesti ili ozljede, odnosno drugih okolnosti radi kojih je radnik spriječen izvršavati svoju obvezu rada u skladu s ugovorom o radu. Za vrijeme bolovanja radniku pripada pravo na naknadu plaće. Poslodavac je obavezan svakoga mjeseca vršiti uplatu obveznih osiguranja i to iz bruto plaće obvezno mirovinsko (osiguranje 1. stup 15% + 5% 2. stup ili 1. stup 20%). Doprinosi koje plaća poslodavac na BRUTO plaće (17,2%) su:

- Obvezno zdravstveno osiguranje (15%);
- Zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu (1,7%);
- Osiguranje za slučaj nezaposlenosti (0,5%).

„Beneficirani radni staž“:

„Beneficirani radni staž“ je staž osiguranja, koje uplaćuje poslodavac, a koji se računa s povećanim trajanjem. Pravo na beneficirani staž imaju radnici zaposleni na osobito teškim i za zdravlje i radnu sposobnost štetnim radnim mjestima, radnici kojima nakon određenih godina života, zbog naravi i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da onemogućavaju daljnje uspješno obavljanje toga posla. Npr. u

ovu skupinu spada radno mjesto vozača teškog teretnog vozila dopuštene mase jednake ili veće od 7,5 tona zbog čega mu se svakih 12 mjeseci provedenih na tom radnom mjestu računa u staž osiguranja kao 15 mjeseci, odnosno spušta se dozna granica za odlazak u punu starosnu mirovinu. Tu još spadaju strojevođe, vozači autobusa i tramvaja, piloti aviona i piloti helikoptera, toranjski kontrolori letenja, dimnjačari, profesionalni ribari, kamenoresci i klesari, staklopuhači, operni pjevači, balerine itd.

Sudjelovanje radnika u upravljanju radnim mjestom

Radnici se mogu sindikalno organizirati, a kod poslodavca koji zapošljava više od 20 radnika mogu osnovati i radničko vijeće. U slučaju osnivanja radničkog vijeća poslodavac je dužan sve odluke koje se tiču radnika (npr. otpuštanje radnika, promjena plaće, radnog vremena, uvjeta rada, sigurnosnih

znanjima ili vještinama za obavljanje posla kod korisnika. Agencija je dužna ustupljenom radniku isplatiti ugovorenu plaću za obavljenu rad kod korisnika i u slučaju kada korisnik ne ispostavi agenciji obračun za isplatu plaće. Zabranjeno je ustupanje radnika kod korisnika kod kojega se provodi štrajk.

3.

Sada kada smo prošli kroz ZOR, te utvrdili osnovna radnička prava koja su propisana ZOR-om, potrebno je utvrditi i što točno radnik može napraviti u slučaju da su mu prekršena prava. Važno je napomenuti kako su člancima 292., 293. i 294. ZOR-a propisane kazne za poslodavce koji ne poštuju odredbe ZOR-a, te krše radnička prava. Riječ je o novčanim kaznama koje se kreću u rasponu od 10 000 do 100 000 kuna. Ovu priliku koristimo da savjetujemo svim radnicima da prouče ova 3 članka ZOR-a, jer ih nema smisla ovdje prepisivati, pošto je, više-manje, riječ o kršenju svih gorenavedenih prava uz određenu kategorizaciju na lakši, teži i najteži stupanj prekršaja.

No u slučaju da se krše radnička prava, kako radnik može djelovati da se izbori za sebe i svoje drugove?

Prva i najvažnija stvar je solidarnost među radnicima na radnom mjestu, ali i šire. Jedan čovjek ne može puno napraviti sam, pogotovo ako na njegovom radnom mjestu nema ni trunke solidarnosti, ali masa je nezaustavljiva. Radnici trebaju biti svjesni da problem njihovog kolege sa šefom nije samo njegov problem - već je zajednički problem, jer svatko se od njih može naći u istoj situaciji. Bez solidarnosti je nemoguće poduzeti bilo kakvu akciju u svrhu zaštite radničkih prava, pa čak i najbanalniju.

Ono što se pokazalo kao jedna od najefikasnijih metoda, barem kod „pojedinačnih slučajeva“, je da se, u slučaju kršenja odredbi iz članaka 292., 293. i 294., oštećeni radnik obrati Državnom inspektoratu. Članak 288. ZOR-a potvrđuje ovo pravo radnicima, radničkom vijeću i sindikatima. Državni inspektorat, kako piše na njihovoj Internet stranici, „obavlja inspekcijski nadzor pravnih i fizičkih osoba nad primjenom propisa kojima se reguliraju odnosi između radnika i poslodavaca, sigurnost i zaštita zdravlja radnika“. U slučaju da radnik želi zatražiti pomoć Državnog inspektorata dovoljno je da potraži svoju „područnu jedinicu“ na njihovoj Internet stranici: <http://www.inspektorat.hr>, na kojoj vam se i nudi mogućnost online prijave „povrede propisa“. No, preporuka je da se ode u najbližu „područnu jedinicu“, te da usmeni zapisnik. Ista stvar je i s pozivom Inspekcije za zaštitu na radu.

Ono što je svakako vrlo plodna metoda je štrajk. No, iako se člankom 61. Ustava Republike Hrvatske jamči pravo na štrajk, u realnosti to nije slučaj. Prema ZOR-u jedino sindikat može proglasiti štrajk, kojem treba prethoditi postupak mirenja s poslodavcem. U slučaju „divljeg štrajka“ poslodavcu se omogućava, posebice ako su radnici razjedinjeni, da to iskoristi kao razlog izvandrednog otkaza „buntovnih radnika“. U slučaju takvog otkaza radnik gubi pravo na naknadu za nezaposlene na birou. Zbog toga je potrebno štrajk organizirati preko sindikata, a u slučaju da sindikat odbija surađivati, potrebno je natjerati povjerenika - ipak je on ovdje zbog radnika, te mu je to potrebno „objasniti“. Ako je štrajk napravljen „prema propisu“, odnosno kako zahtijeva ZOR, on, prema članku 279. ZOR-a, ne predstavlja povredu radnog odnosa, odnosno radnici ne smiju biti otpušteni zbog sudjelovanja u takvom štrajku. Isto tako, moguće je organizirati i štrajk solidarnosti s radnicima određene firme i to u roku od 2 dana nakon što je u toj firmi pokrenut štrajk, te ovdje nije potreban proces mirenja.

Iskreno se nadamo kako će ovaj članak doprinijeti informiranju radnika o njihovim minimalnim pravima, te određenim mogućnostima koje im pruža ZOR. Dakako, važno je naglasiti kako se mi u Mreži anarhosindikalista zalažemo za drukčije metode (op - neke od spomenutih metoda možete pročitati u ovom broju Štrajka, a sve ih možete pronaći na našoj internetskoj stranici u rubrici „Borba na radnom mjestu“), ali smo isto tako svjesni realnosti sistema u kojem živimo, te da ukoliko želimo obraniti naša radna mjesta, moramo znati igrati i po tuđim pravilima.

Borba na radnom mjestu

Direktna akcija – strategija borbe protiv svakodnevnog izrabljivanja

Poniženja kroz koja prolaze radnice ili radnici najbolje razumiju oni koji rade. Demokracija na kojoj je naše društvo navodno zasnovano, prestaje vrijediti u trenutku kada radnici dođu na posao. Smatramo da je pravedno jedino ono društvo u kojem će radnici i radnice donositi sve odluke koje se tiču proizvodnje i proizvoda. U međuvremenu, dok radnici ne uspiju izboriti takvo društvo, treba osmisliti strategiju borbe protiv svakodnevnog izrabljivanja - za nas je to **direktna akcija**. No, što je to direktna akcija?

Najpoznatiji oblik direktne akcije je štrajk, ali oni koji rade kod privatnika i/ili u uslužnom sektoru jako teško mogu

organizirati štrajk jer vrlo lako mogu biti otpušteni, a netko drugi zaposlen umjesto njih. Usporavanjem radnog procesa i smanjenjem proizvodnje može se umanjiti poslodavčev profit, a u isto vrijeme dobiti plaća - pritom poslodavac radnike ne može otpustiti i dovesti nekog novog na njihovo mjesto. Direktnom akcijom radnici sami postizu svoje ciljeve. Direktnu akciju provode bez pomoći vladinih službenika, sindikalnih birokrata i preskupih odvjetnika. Također, nju treba primjenjivati na radnom mjestu, a ne izvan njega. Sve velike pobjede koje su radnici i radnice ostvarili u prošlosti postignute su direktnom akcijom, a bile su isprva nezakonite i na udaru policije. Primjera radi, osmosatno radno vrijeme, sloboda sindikalnog organiziranja i pravo na štrajk osvojeni su isključivo direktnom akcijom. Zbog toga ovdje nudimo neke korisne primjere za svakodnevnu borbu na radnom mjestu.

➤ Brbljavi radnici i radnice

Ponekad je dovoljno reći ljudima što se zaista događa na poslu da bi se izvršio pritisak na šefove. Ovo posebno vrijedi za restorane i prehrambenu industriju. Kao i u slučaju štrajka radom (vidi prošli broj) imati čete podršku javnosti. Ponekad je dovoljno razgovarati licem u lice sa pojedinim mušterijama, a nekad može biti vrlo bombastično, kao kada je jedan inženjer javno obznanio da je nuklearna centrala izgrađena na klizištu. Knjiga pisca Uptona Sinclaira *The jungle*, upozнала je javnost sa katastrofalnim zdravstvenim i radnim uvjetima u industriji prerade mesa. Konobari u restoranima, radnici u pekarama i supermarketima mogli su šapnuta gostima šta zaista služe, kakva je kvaliteta robe ili kad je istekao rok.

➤ Sjedeći štrajkovi – okupacije radnog mjesta

Štrajk ne mora trajati dugo da bi bio uspješan. Ako je dobro isplaniran, može uspjeti za svega nekoliko minuta. Kada svi radnici na trenutak prestanu raditi i odbiju napustiti radno mjesto, uprava nema mnogo izbora. U Americi, za vrijeme ekonomske krize tridesetih godina dvadesetog stoljeća u jednoj tvornici automobila, radnici su okupacijom tvornice između 1932. i 1934. godine udvostručili svoje plaće, i to u vrijeme najgore ekonomske krize. Moto ovih štrajkova je bio: „Sjedi i gledaj kako ti plaća raste“. Također, u Americi u jednom kazalištu glumcima su plaće smanjene za 50%. Tokom izvođenja predstave, na kojoj pedeset glumaca prurušenih u Rimljane trebaju iznijeti kraljicu na scenu, trenutak pred kraljičin nastup njih pedeset je okružilo kraljicu i odbilo da se pomakne sve dok

im se ne udvostruče plaće. 1980. godine u Americi, jedna kompanija je odlučila zatvoriti elektranu na sjeveru zemlje i preseliti je na jug, a sve radnike i radnice nameravala je otpustiti. Radnici su za uzvrat okupirali tvornicu i poslije dva tjedna okupacije otvorene su im penzije, visoka otpremnina i druge pogodnosti. Okupacije su posebno aktualne od 1995. U Belgiji su radnici Renaulta držali tvornicu tri mjeseca sve dok ih policija nije najbrutalnije izbacila. Slično je bilo i u Francuskoj, gdje su radnici također nekoliko mjeseci okupirali tvornicu Levisa, ali ih je policija također izbacila. Krajem 2007. godine, anarho-sindikalistički orijentirani radnici su okupirali tvornicu

ali im ništa nije rekao. Tamo gdje je bio stroj radnici su postavili stol i stolice i od tada su na pauzama tu pili kavu.

➤ Usporavanje rada

Usporavanje rada ima dugu povijest, evo nekoliko primjera. 1899. godine, lučki su radnici u Glasgowu u Škotskoj zahtjevali povišicu od 10%, šefovi su odbili njihov zahtjev i oni su odlučili štrajkati. Šefovi su doveli štrajkolomce i štrajk je prekinut. Kao štrajkolomce uprava je dovela agrikulturne radnike koji nisu dobro obavljali poslove na dokovima - roba im je ispadala i nisu mogli hodati po palubi broda. Svejedno, šefovi su izjavili kako su zadovoljni radom štrajkolomaca, tako da su lučki radnici odlučili raditi isto tako loše kao i štrajkolomci. Ubrzo potom plaće su im povećane. Drugi primjer su radnici američke željeznice koji su početkom dvadesetog stoljeća, pošto su im smanjene plaće, skratili svoje lopate za 5 cm i rekli: „Male plaće, male lopate“. U Australiji recimo, strojevođa ima pravo zaustaviti vlak ukoliko osjeti potrebu da ide u WC. U praksi se ovo rijetko događa, ali što bi se dogodilo kada bi svaki strojevođa po nekoliko puta tijekom jedne vožnje zaustavljao vlak zbog „fizioloških potreba“?

➤ Sabotaža

auto-dijelova Frape-Behr u Španjolskoj i tvornicu bicikala u Njemačkoj u kojoj je nastavljena proizvodnja pod radničkom upravom. Također, nakon sloma ekonomskog sistema u Argentini 2001. godine nekoliko stotina tisuća radnika je zauzelo svoja radna mjesta, rad i proizvodnja su nastavljeni pod radničkom kontrolom, a sirovine, proizvodi i usluge su razmjenjivani u skladu sa međusobnim dogovorom, a ne za novac.

➤ Ignoriranje šefa

Najbolji način da se nešto postigne je jednostavno organiziranje, umjesto čekanja da neka institucija razmotri naš zahtjev. U jednom restoranu gazda nije znao baratati s parama i jednog tjedna radnici nisu isplaćeni. Iz dana u dan, gazda je ponavljao da će isplata biti narednog dana, a na kraju su radnici počeli sami sebe isplaćivati direktno iz dnevne zarade i uvijek su u kasi ostavljali izvještaj - tko je koliko uzeo i za koji period. Gazda je ubrzo isplatio sve što je dugovao, a plaće više nisu kasnile. U jednoj maloj tiskari, stari tiskarski stroj izbačen je iz upotrebe i ostavljen u kutu, a na njegovo mjesto je stavljen novi. Šef je rekao da stari stroj nitko ne dira, ali su ga radnici ubrzo očerupali, jer su im bili potrebni rezervni dijelovi za ostale strojeve. Stari stroj više nije bio nizašto i radnici su ga htjeli skloniti u podrum, ali im šef

➤ Solidarnost!

Najvažnija stvar je organiziranost. Ako jedan radnik ili radnica prosvjeduje, šef će ga/je smrviti, ali ako svi ustanu zajedno, usklađeno, šefovi će ih shvatiti ozbiljno. Oni mogu otpustiti pojedinca, ali ne mogu otpustiti čitavu radničku klasu. Oni radnike trebaju jer žive od njihovog rada, ali oni njima nisu potrebni! Uspjeh svih opisanih taktika ovisi o solidarnosti i koordinaciji velikog broja radnika i radnica. Pojedinačne sabotaže zadovoljavaju samo osobnu potrebu za osvetom, ali ništa neće uljepšati dan više od mase nezadovoljnih radnika i radnica koji se za svoja prava

bore direktnom akcijom.



nije dao. Pošto je stroj zauzima mjesto i smetao radnicima, oni su ga ipak odnijeli u podrum, a šef je, vidjevši kako ga spuštaju niz stepenice, pocrvenio od bijesa,

8 BORBA

IZRABLJIVANA BRAĆA GASTARBEITERI

Eksploatacija i borba 'bauštelaca' u Sloveniji

Piše: Mate Čosić

"Radim kao konj, živim kao miš sa žoharima, a hranim se kao pas"- tako je svoj život u Sloveniji opisao jedan anonimni migrantski radnik iz Bosne i Hercegovine (BiH) u dokumentarcu Slovenske televizije "Gradimo ropstvo." Ova metafora ne opisuje samo jedan izolirani slučaj individualne situacije nego ustvari cijelu jednu strukturu i sistemsku eksploataciju te svakidašnji život kojeg proživljavaju mnogi migrantski radnici u Sloveniji, ali i šire u Europi. Migrantski radnici čine važan sloj tzv. "neizvjesnih radnika" - onih koji rade na nestalnim, nezaštićenim i slabo plaćenim poslovima - te bismo ustvari mogli tvrditi kako su upravo oni, odnosno način iskorištavanja njihovog rada, bili rani primjer onoga što danas poznajemo kao neizvjesan rad. Nadalje, i danas su migrantski radnici jedna od najizrabljivajinih skupina takvih radnika. Pored svoje 'neizvjesnosti' oni nam mogu poslužiti i kao slikoviti primjer za mnoge druge načine isključivanja, posebno u internacionalnoj perspektivi; za međudržavni protok kapitala i radne snage ali ne i ljudi, za izgrađivanje ropstva putem tzv. režima radnih dozvola, te za ulogu nacionalnog građanstva (i nacionalističkih ideologija) u legitimiranju njihovog isključivanja. Primjer jedne takve eksploatacije donosimo iz Slovenije.

TKO SU MIGRANTSKI RADNICI IZ tzv. "TREĆIH DRAŽAVA"?

U Sloveniji danas živi i radi oko 92 000 migrantskih radnika koji čine oko 10% radno aktivnog stanovništva. Kao što je slučaj i u drugim državama, i u Sloveniji se ti radnici zapošljavaju uglavnom u radnom snagom deficitarnim industrijama. Tako su na primjer radnici iz BiH, koji čine većinu migrantske radne snage u Sloveniji (oko 47 000), uglavnom koncentrirani u građevinskoj industriji. Teško bi međutim bilo tvrditi kako je građevinarstvo grana industrije koja je u padu, posebice danas kada se mnogi gradovi okreću kozmetičkim i privatno-poslovnim građevinskim investicijama kako bi se učinili "privlačnim za svjetske turiste" i izgradili svoj gospodarski i turistički imidž, kao i akumulirali kapital. Pored toga, građevinska industrija je jedna od najstabilnijih industrija, posebice od početka industrijske revolucije i urbanizacije, te je koncentracija kapitala



u tim industrijama iznimno velika. Iz svega proizlazi da države, pa tako i Slovenija, trebaju radnu snagu u tim industrijama, a kako se domaće stanovništvo sve manje zapošljava u njima, potreba za radnom snagom izvana je velika. Za izgradnju svojih objekata slovenska država i kapital trebaju uvoznu radnu snagu, te ne iznenađuje da je čak i komentatorica u spomenutom dokumentarcu (jedne nacionalne televizije) ustvrdila kako se bez radne snage iz BiH u Sloveniji ne bi ništa gradilo.

Međutim, jednom kada stupe na tlo Slovenije, migrantski radnici nisu izjednačeni sa slovenskim radnicima već se susreću sa višestrukom eksploatacijom i isključivanjem iz podjele društvenog bogatstva i građanskih prava koje 'uživa' domaće stanovništvo. Ustvari, upravo ih se sistemski pokušava svesti na isključivo jednu dimenziju - puku (i po mogućnosti jeftinu) radnu snagu. Kako bi se to osiguralo država i poslodavci koriste mnoge metode kontrole. Najznačajnija kontrola zasigurno je vizni režim, posebice prema radnicima tzv. "trećih država" (država koje nisu dio EU, niti neke druge bogate države poput Švicarske ili Norveške koje nisu članice EU) koji

ujedno čine najveću uvoznu radnu snagu u Sloveniji (uglavnom se radi o radnicima iz država bivše Jugoslavije). Njihov rad reguliran je prije svega migracijskim zakonima ili konkretno *Zakonom o zaposlenju i radu stranaca (ZZDT)* putem kojeg se 'ne-europskim' radnicima izdaje nekoliko tipova radnih dozvola. Najčešće među njima su: dozvola za izaslane radnike (slovenski - *napoteno dovoljenje*), dozvole za sezonske radnike, te privremena dozvola za rad.

KAKO SU MIGRANTSKI RADNICI EKSPLOATIRANI?

Ukratko, i unatoč svim razlikama među ovim radnim dozvolama (koje više služe poslodavcima i državi za iskorištavanje radnika nego što značajno pomažu radnicima) ono što je karakteristično jest da njihove radne dozvole ujedno osiguravaju i njihovo pravo bivanja unutar Slovenije. Način na koji radnici ostvaruju pravo legalnog bivanja u Sloveniji (a time i rada) jest da ih poslodavac pozove i garantira njihovo zaposlenje u Sloveniji, ili u slučaju dozvola za izaslane radnike, da ih zaposli neki poslodavac u BiH koji obavlja poslove na teritoriju Slovenije. Kada izgube radno mjesto, njihova radna viza prestaje važiti te ti radnici imaju rok od tjedan dana da napuste Sloveniju. Za razliku od domaćih 'neizvjesnih radnika', migrantski radnici nemaju 'povlasticu' svoje zaposlenje sami potražiti na slovenskom tržištu rada. Ovakvo postavljeno vizni režim uspostavlja višestruku podređenost i poslušnost šefovima, jer u slučaju suprotstavljanja i borbe za bolje uvjete rada radnik ne samo da riskira otkaz nego i izgону iz zemlje. Pored toga, većina migrantskih radnika nada se ostvarivanju prava na *osobnu radnu dozvolu* koja bi im omogućila pristup tržištu radne snage u Sloveniji (iako ih ni ta dozvola ne izjednačuje sa 'domaćim' radnicima). Kako bi ostvarili to pravo migrantski radnici moraju dvije godine neprekidno raditi kod istog poslodavca, te dobar dio njih podnosi loše uvjete rada u nadi da će nakon toga promijeniti šefa, dobiti pristup tržištu radne snage i naći neki bolji posao.

Ovakvu ucjenjivačku poziciju poslodavci naravno iskorištavaju na više načina. Tako recimo migrantski radnici često rade prekovremene sate (i po više od 12 sati dnevno) koji im nisu plaćeni, dok im sama plaća iznosi oko 2 eura po satu. I takve male plaće nerijetko im se uplaćuju na ruke, u neredovitim i nestalnim iznosima, a mnogi dohotci koji bi se radnicima u pravilu trebali isplaćivati prikazuju se kao 'materijalni troškovi', što utječe na manji porez poslodavcu. Ponekad se dogodi, a tome je u intervjuu za "Časopis za kritiku znanosti" iz svojeg vlastitog iskustva svjedočio Armin Salihović, da radnici rade od jedan sat ujutro kako bi se sljedeći dan ustali u šest sati ujutro i ponovno otišli na bauštelu.

O nesrećama na gradilištima poprilično se često čuje u slovenskim medijima, a one su samo krajnje posljedice loših uvjeta rada koji su djelomično posljedica neobučavanja radnika o zaštiti na radu. Čak i kada nesreće završe smrtno radnici trebaju ostati na poslu. Tako je bilo i početkom 2009. godine kada je na radnom mjestu poginuo Adis Langundija (28 godina). "Kada je Adis umro njegovi su kolege morali nastaviti sa radom na gradilištu kao da se ništa nije dogodilo. Morali su raditi dok su se istražitelji i policija bavili truplom kao da se ništa nije dogodilo. Sramota!" - rekao je ogorčeno u svojem intervjuu Armin. Oni radnici čija nesreća na radu ne završi smrtno često se susreću sa nemogućnošću primanja adekvatne zdravstvene pomoći i njege. Naime mnogi od njih

nemaju pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, iako su primorani uplaćivati doprinos za istu i to uglavnom u svojim matičnim državama unatoč tome što se ti doprinosi u Sloveniji često ne priznaju.

Jedan od ključnih faktora segregacije i iskorištavanja migrantskih radnika svakako su radnički domovi. Radnički ili tzv. 'samački' domovi u Sloveniji su izgrađeni još za vrijeme Jugoslavije i iz istih razloga kojima služe i danas (iako mnogi pripadnici starije generacije migrantskih radnika tvrde kako su uvjeti u njima tada bili puno bolji, kao i socijalni sadržaj koji se radnicima nudio). Danas se međutim putem sistema radničkih domova migrantski radnici izoliraju od 'domaćeg' stanovništva, lakše se kontroliraju izvan svojeg radnog mjesta, te unutar njih ne postoji odvojenost stanovanja od radnog

mjesta. Jednom kada završe radni dan ostatak 'slobodnog vremena' radnici provode uglavnom u domovima. Dolazak u domove obično organizira poslodavac sklapajući ugovor s vlasnikom doma, a nerijetko je i slučaj da je šef istovremeno i vlasnik doma. Ugovor o najmu tako potpisuje ili šef sa vlasnikom, ili radnici sa šefom (kao dio radnog ugovora). U ugovorima obično stoji da će

se radnicima od plaće skidati najamnina za stanovanje, te bi čak i u slučaju da se radnici odluče sami potražiti svoj stan ta odluka i dalje ostala na snazi. Iako svoje najamnine plaćaju u rangu s, recimo, studentima (od 120-150 eura za ležaj) uvjeti života migrantskih radnika daleko su gori. Pretrpane sobe (obično po tri kreveta u sobi, iako su zabilježeni i

slučajevi sa deset kreveta u jednoj sobi), nepostojanje zajedničke prostorije za dnevni boravak, jedan wc i kupaoonica na 30-40 radnika, 'kućni red' itd. samo su neki od aspekata 'stanarske politike' kojoj su radnici izloženi. Oni manje sretni među njima mogu sobu dobiti i u kontejnerima u kojima ljeti temperature dosežu do +40 °C, a zimi se mogu spustiti i do -20 °C. Bivanje u domovima radnicima otežava i 'integraciju' koju toliko zagovaraju razni 'multikulturalisti', pa čak i samo upoznavanje sa lokalnim stanovništvom i time ih isključuje iz mnogih aspekata društvenog i kulturnog života u Sloveniji. Zatvoreni u svojim domovima, oni ostaju osuđeni na prijateljevanje isključivo sa svojim kolegama, isključivo s imigrantima.

Epilog priče mnogih migrantskih radnika, koji se ipak odluču snositi ovakvu situaciju iskorištavanja i ponižavanja nadajući se dobivanju osobne radne dozvole često naime završi neslavno. Nakon dvije godine rada kod istog poslodavca mnogi od njih saznaju da ne ostvaruju pravo na tu dozvolu jer njihov poslodavac često ima više firmi/građevinskih poduzeća (koje ne moraju formalno biti njegovo vlasništvo) unutar kojih razmiješta radnike, pa formalno gledano ispada kako radnici nisu dvije godine neprekidno radili za njega čime

ZA VIZA BODUČNOST Radio Show



Radio Show
23.03
ob 20.00
RADIJO STUDENT

FM
89.3

IWW
Invisible workers of the world
Nevidni Delavci Sveta
Nevidni Radnici Svjeta

Socialni center ROK
www.rokblbbal.si
www.rokblbbgfjl.si
www.rokblfghjgbbal.si

radnici gube osnovu za potraživanje osobne radne dozvole. Neki od njih i saznaju da poslodavac nije produžio njihove radne dozvole i da su dobar dio vremena radili na crno. Kako radnici često ne razumiju jezik kojim je napisan ugovor, te kako ugovore često potpisuju na gradilištima tokom radnog vremena, mogućnosti ovakvih manipulacija su velike.

OTPOR MIGRANTSKI RADNIKA - IWW: SAVEZ RADNIKA, AKTIVISTA I STUDENTA

Međutim, priča o migrantskim radnicima u Sloveniji nije samo priča o iskorištavanju, segregaciji i isključivanju. To je istovremeno priča i o njihovom otporu i organiziranju koji u mnogim aspektima može biti inspirativan za druge radnike u sličnoj situaciji (i radnike uopće). Prvi otpor migrantskih radnika počeo je upravo u domovima, kada su

u prosincu 2007. godine radnici u jednom od radničkih domova u Ljubljani u vlasništvu Snage d.o.o. organizirali 'plenum' i ispisali svoje zahtjeve za poboljšanje svojih životnih uvjeta. Bio je to prvi put da su loši uvjeti života migrantskih radnika postali poznati široj javnosti. Posljedica toga je bila i više nego plodno povezivanje aktivista i aktivistkinja Socijalnog centra Rog, studenata i migrantskih radnika koje je kulminiralo u osnivanju Nevidljivih radnika svijeta (Invisible Workers of the World - IWW). IWW se opisuje kao samoupravno i autonomno udruženje koje redovito "provjerava uvjete u radničkim domovima, na gradilištima i drugim mjestima, gdje rade i borave migrantski radnici te obavještavaju radnike o njihovim pravima". Pored toga IWW se "zalaže za jednakoopravnost migrantskih radnika i poboljšanje njihovih uvjeta rada i boravka. Isto tako organizira različite aktivnosti migrantskih radnika u slobodno vrijeme, od obrazovanja (jezičnog, računalnog, pravnog) do zabava." Od svojeg osnivanja IWW je postao bitan i prepoznatljiv (te u mnogim aspektima progresivan) čimbenik u pitanjima migrantskih radnika u Sloveniji, ponajprije putem svojeg stalnog projekta radio emisije "Viza za budućnost" koja se svaka dva tjedna održava na "Radio Student" te redovitim sastancima u Socijalnom centru Rog. Pored stalnih projekata IWW je sudjelovao i u nekoliko većih direktnih

akcija (zajedno sa drugim aktivistima, poput naše prijateljske organizacije Federacije za anarhističko organiziranje - FAO) od kojih su recentne bile okupacija "Ministarstva za delo, družino in socialne zadeve" u ožujku ove godine, kada su radnici građevinske tvrtke Prenova iz Kočevja zahtijevali isplatu svojih plaća koju nisu primili više od godinu dana. Ovo ljeto je IWW u BiH organizirala protest u Sarajevu i radnicima skupštinu u Cazinu (odakle dolazi većina migrantskih radnika iz BiH) kako bi prisilila institucije slovenske i bosansko-hercegovačke države da im isplate zaostale plaće koje duguju mnogim radnicima nakon što su slovenska vlada i poslodavci pod izlikom krize ove godine odlučili iz Slovenije 'izgnati' oko 14 000 migrantskih radnika.

MIGRANTSKI RADNICI I 'KLASIČNI' SINDIKALIZAM

Pridjev 'nevidljivi', migrantski radnici nisu slučajno izabrali. Njihova nevidljivost očituje se barem na dva mjesta - u zakonima, i u 'klasičnom' načinu organiziranja starih (prije svega žutih) sindikata. Zakonski, kao što smo i pokazali, njihov se rad regulira migracijskim zakonima čime ih se uporno nastoji prikazati kao 'imigrante' (sa svim negativnim konotacijama koje taj pojam sve više dobiva u EU) i time im se ograničiti pravo na društveno bogatstvo kojeg stvaraju. 'Migrant' je istovremeno uvijek i 'stranac' te mu se na temelju toga uskraćuju brojna radna i građanska prava dostupna domaćim radnicima. Tako radnik kojeg se sistematski svodi upravo na dimenziju

puke radne snage ostaje 'nevidljiv' u zakonima države kojoj stvara (ogromno) bogatstvo. Sa druge strane, jednako kao i u slučaju mnogih (domaćih) 'neizvjesnih radnika', niti žuti sindikati ne prepoznaju takve radnike jer su i sami organizirani prema slici 'klasičnog radni-



ka' koji svakim danom sve više nestaje: sindikati uglavnom brinu o radnicima sa sigurnim radnim mjestom, sa ugovorima na neodređeno vrijeme te onima koji plaćaju članarinu. Pored toga sindikati su organizirani prema slici 'nacionalnog radnika' i 'nacionalnih zakona', slike u koju migrantski radnici teško upadaju. To sve dovodi do mnogih praktičnih problema sindikalne borbe, što se u više navrata pokazalo i u slučaju migrantskih radnika u Sloveniji. Često kada ih se otpusti i kada napuste Sloveniju radnicima ostaju jako ograničene mogućnosti

potraživanja svojih neisplaćenih plaća (što je česta praksa poslodavaca prema migrantskim radnicima). Države tako prebacuju odgovornost jedna na drugu i žongliraju radnicima. Slovenska država tako prebacuje odgovornost na BiH institucije tvrdeći kao su migrantski radnici njihovi građani (a u slučaju izaslanih radnika tvrdeći kao je njihov poslodavac u BiH i nek im on isplati plaće), dok

BiH institucije tvrde kako su radnici radili u Sloveniji i da oni nemaju veze niti odgovornosti spram njih. Sve to postavlja jako puno pitanja za budućnost sindikalne borbe, a ono možda ključno je sljedeće - kako organizirati efektivnu sindikalnu borbu u doba kada je protok radne snage sve više internacionalan, a radnička i građanska prava kao i sindikalni okviri, potpomognuti raznim nacionalističkim ideologijama, ostaju nacionalni?



Štrajk glađu? Ništa to ne valja!

Piše: Zdravko Dren, dr.med.

Drage čitateljice i čitatelji, zamoljen sam od drugova iz MASA-e da pomognem svojim stručnim autoritetom liječnika uvjeriti radničku klasu Hrvatske u štetnost štrajkanja glađu, jer se takvih štrajkova toliko zaredalo u zadnje vrijeme da je to strašno. Dalmatinka, Salonit, Željezara, DES, Brodosplit, Kamensko, itd itd...! Strašan je ekonomski položaj naše klase, ali još je strašnije kakve metode biraju radnici da izbore svoje pravo. Ali što da ja sad pišem o nezdravosti štrajka glađu, pa to svi znaju! Da pišem o razgradnji masnog tkiva, mišića i kostiju, o pomanjkanju neophodnih nutrijenata što vodi do nepopravljivih oštećenja u organizmu, da pišem o mukama, depresiji i psihičkoj nestabilnosti... Neću, jer mi se ne čini da je to ono što ljudima treba objasniti, nego nešto drugo. I zato, slušaj ovamo!

To što je toliko mnogo štrajkova glađu među našim radnicima pokazatelj je na kako su niskim granama radnička samosvijest, organiziranost, i opće razumijevanje što se to oko njih zbiva. Štrajk glađu je kao metoda eventualno primjeren zatvorenici, jer su oni fizički sklonjeni od svijeta i s jako ograničenom mogućnošću komunikacije i suradnje s drugima. U toj instituciji sistemskog sadizma njihova je ličnost svedena na fizičko tijelo, pa im je često vlastito tijelo i jedino oružje.

Ali kada se radnici, najbrojnija i naj snažnija društvena skupina, oni koji stvaraju sve nove vrijednosti, koji hrane, oblače, grade, proizvode, prevoze, podučavaju i liječe... Kada se radnici, sa slobodom kretanja i govora, okruženi desecima i stotinama kolega, i čitavim vojskama braće i sestara u istom položaju odlučuju za štrajk glađu, onda spoznajemo koliko su nam isprani mozgovi i koliko smo nisko pali. Kad kažem mi, mislim na radničku klasu, tj. nas koji iznajmljujemo svoj rad da bismo živjeli.

Naravno da je radnik koji se odlučuje na štrajk glađu u jako teškom položaju. Što on želi postići štrajkanjem glađu? On želi upozoriti javnost na strahote koje mu se događaju, kako bi zapravo moralno ucijenio gazdu. „Evo, zbog toga što si mi dao otkaz/što mi duguješ plaće i što zbog toga nemam čime prehraniti obitelj, ja gladujem. Ako mi se što dogodi, nosit ćeš me na duši.“ Naravno da štrajkač ne igra na sućut gazde, barem se nadam, jer valjda nitko

nije toliko naivan. Bez obzira smatrali humanu ekonomiju mogućom ili ne, kapitalizam svakako nitko ne smatra humanim. Gazde i šefovi jednostavno nisu ljudi od kojih očekuješ sućut i milost. (Zato valjda branitelji svetog privatnog vlasništva toliko ustraju na svetosti obitelji - jer je po njima to jedini mogući prostor za toplinu i ljudskost). Dakle, štrajkač glađu gazdi kidnapira njegovog dobar glas, imidž "stvaratelja radnih mjesta koji daje narodu posla i kruha, pokretača cijele ove naše krajine", otima mu taj imidž kršćanina, dobrotvora, uspješnog i moralnog čovjeka - i traži za njega otkupninu.

Ali zapravo je češće ta moralna ucjena usmjerena prema vlastima, jer ako je već došlo do situacije štrajka glađu, onda je vjerojatno odavno isprana ta farsa gazde dobrotvora koji je pružio narodu radna mjesta i „zadužio cijeli ovaj kraj“. Problem je tu što se tog gazdu i dalje smatra zločestim gazdom (u odnosu na dobre i poštene, koji poštuju zakon i isplaćuju plaće), i u štrajk glađu se kreće jer se vjeruje u vladajuću ideologiju, u zakon i red. Vladajuća ideologija kaže da je najamni rad ugovorni odnos dviju ravnopravnih strana koje dobrovoljno u njega stupaju kako bi zajednički - poslodavac ulažući sredstva za proizvodnju a radnik ulažući svoju radnu snagu - pridonosili vlastitost i sveopćem dobitku. Budući da je ne može negirati, vladajuća ideologija prešućuje eksploataciju radnika - tj. činjenicu da radnik plaćom nužno dobije manje nego je proizveo (bez čega gazda nema interesa da ga uopće zapošljava) a da tim viškom ne raspolaže radnik, nego gazda. Hvaleći demokraciju na sva usta prešućuje da zapravo ne odlučujemo demokratski što ćemo proizvoditi, kako distribuirati i koliko trošiti, odnosno da u domeni ekonomije (a ima li osnovnije i važnije domene?) ne vlada demokracija nego tiranija kapitala, bankara i tržišta. Vladajuća ideologija prešućuje da je država sa svojim naredbodavnim zakonima, zatvorima, policijom i vojskom zapravo jedino jamstvo opstanka ovog ekonomskog sustava - koji privilegira situ manjinu, nauštrb ostatka čovječanstva, uključujući i buduće generacije - ekonomskog sustava koji fizički ubija i moralno korumpira ljude, koči razvoj ljudskih potencijala i uništava biosferu. Taj sustav zove se kapitalizam, a bez države se on ne bi mogao održati. Sve to prešućujući, vladajuća ideologija kaže da je, pošto je najamni rad dakle tobože

stvar ugovora ravnopravnih strana, uloga države ta da jamči poštovanje ugovora, da zaštiti oštećenu stranu i da kazni prekršitelja. Država je tobože nepristrani sudac, ruka pravde.

Pa je tako štrajkač glađu praktički najgorljiviji branilac poretka i najveličanstvenija njegova reklama, jer stavlja i svoje zdravlje i možda i život u okladu da sustav funkcionira i da će dobit zadovoljštinu! I ne samo da se kladi da će uspjeti; njegova gesta zapravo znači da njegov život više nema smisla ako sustav ne funkcionira, da se on voljan i lišiti života ako se za rad ne dobije plaća, i ako Država ne uskoči ako što zašteka. Kakav apsurd, dragi moji! Onaj koji je kapitalizmom najdramatičnije oštećen, koji je gurnut u situaciju da razmišlja o tako drastičnom potezu kao što je štrajk glađu, stavlja

instancu, premijeri i ministri na niže, lokalne razine, ili na još više - na globalne trendove, zahtjeve ili zakone Europske unije... Dakle, nema jasne mete koju se štrajkom glađu moralno ucjenjuje, a dok se ovi kao štapinom dinamita dobacuju tko je odgovoran, zdravlje štrajkaša sve je lošije, a mediji sve manje zainteresirani. Onaj na koga se adresira štrajk glađu (poput predsjednika vlade ili države) lako može izbjeći odgovornost, može reći da o slučaju ne zna dovoljno, poslušiti se floskulom da „institucije trebaju raditi svoj posao“ i sl. Pri tom će izraziti žaljenje, pomilovati po glavi štrajkače, slikati se s njima i još skupiti političke bodove.

A mediji? Mediji će popratiti štrajk površnim izvještajem, nakon kojeg slijedi nekoliko drugih, u kojima su

se propagirati poistovjećenje s nacijom i državom, kao da su svi državljani RH jedna velika obitelj koja mora biti složna i dogovoriti se „je li za napredak ili nije.“

A što reći o sindikalnim „vodama“, o onim birokratima s vrha hijerarhija prokapitalističkih, „žutih“ sindikata? Zaista, što reći o onima koji „predstavljaju“ radnike pričajući o „socijalnom partnerstvu“ između poslodavaca i radnika? Kakvom crnom partnerstvu?! Kao savjestan liječnik koji prati trendove u svojoj profesiji, mogu vam citirati najsuvremenije priručnike iz medicine rada: „Kada govori o birokratima iz žutih sindikata, o tim svodnicima, o tim kolaboracionistima koji imaju plaće od 12 000 ili više kuna, mešetare sindikalnim nekretninama, organiziraju šarene povorke sa sloganima „Hoćemo raditi i od rada živjeti!“ kod pacijenta se javlja ubrzanje bila i stiskanje pesnica, ili u nekim slučajevima grčenje želuca i refleks povraćanja.“

Sindikalna birokracija podržala je antisocijalističku propagandu i ustuknula pred nacionalizmom i pretvorbenom i privatizacijskom otimačinom, umjesto organiziranja radnika prakticirala kršćansko i domoljubno apeliranje, pridonoseći desetljećima stvaranju radničke nesvjesti u kojoj se radnici za svoja prava bore u janjećoj, mazohističkoj, kršćanskoj maniri - uništavajući svoje zdravlje štrajkom glađu - umjesto uništavajući gazdinu imovinu ili profit; razbijajući molekule svog mišićnog tkiva umjesto gazdinog, policijskog ili štrajkolomčevog nosa.

Mi medicinari bismo te nesretnike onda, tretirajući im ozljede, poučili da su si sami krivi jer su izabrali krivu stranu, i da stani na stranu radnika u pravedničkom gnjevu donosi mnoge dobrobiti za psihofizičko zdravlje, dok je stani na put veliki zdravstveni rizik. Potvrdilo Međunarodno radničko udruženje.



svoju muku u reklamu ideologije koja kapitalizam uopće čini mogućim! Kako žalosno, kako frustrirajuće!

Štrajkač glađu dakle apelira na Državu i njenu pravdu, ali jao! - Država je birokracija u kojoj nitko ne žuri da prihvati odgovornost, pogotovo takvu, i svatko odgovornost prebacuje na drugu

uvijek glavni glumci političari, a blok vijesti završit će s nekom šaljom kratkom vijesću o psu koji zavija uz gitaru, o bebi pandi u nekom zoološkom vrtu ili nečim sličnim, jer svijet je zapravo lopta šarena! Nikada u vijestima ili političkim emisijama nećemo čuti o klasnom sukobu i neodrživosti kapitalizma, nego će

10 OTPOR

Što se zbilo u Varšavskoj?



U Varšavskoj se dogodila velika stvar. Na najvećim prosvjedima u njenu obranu bilo je i do 5000 ljudi, a za ovoliku masu organizatori (sasvim jasno hijerarhijski organizirane Zelena akcija i Pravo na grad) trebali su naći optimalan zajednički nazivnik i održavati ga svo vrijeme na životu, od samih početaka, preko entuzijastičnog poleta za kojeg bijesne bake ruše svoj dio ograde do, i dalje dramatičnog, masovnog hapšenja u kojem je mehanički uhićivana uporna rijeka ljudi u smjeru Varšavske, sve skupa njih stopedesetak. Ova brojnost i heterogenost svakako su pozitivne stvari u čitavoj akciji: ljudi kojima su u susjednoj ulici zatrpani prozori, akademici i sveučilišne profesorice, glumice, studentice, antikapitalisti i anarhistkinje, penzioneri, svi su osjetili da se isplati obraniti ovu zagrebačku ulicu, a to je i razlog zašto je odolijevala toliko dugo.

Ali pod koju cijenu smo na našu stranu dobili i arhitektonske udruge i sveučilišne profesorice, i Peru Kovačevića i Josipa Kregara (srećom, gostoprimstvo nije bilo bezgranično pa su aktivisti ipak spremno izviždali otužne gradske zastupnike suodgovorne za uništenje ulice, a ovaj put ovdje u potrazi za lakim političkim poenima)? Cijena je mekšanje političke pozicije i pristajanje uz banalni legalizam, po kojem se problem svodi na korupciju, nepoštivanje inače sasvim

lijepih zakona u inače sasvim ugodnom političkom okruženju. Ali jasno, naivno bi bilo (u ovom trenutku) od pet tisuća ljudi očekivati raspoloženje za antikapitalističku revoluciju a zajednički nazivnik kad je u pitanju spas jedne ulice i njenih stabala je sasvim logična taktika. Jasno je to i najupornijim idealistima, ali jasno im je i to da takva strategija funkcionira samo do onog trenutka do kojeg ne koči u prepoznavanju suštine problema i, onda kad je problem prepoznat, ciljanja u pravu metu. Jer, bez obzira što Milan Bandić jest ološ, on samo puni onu poziciju koja je za ološ (njega ili neki drugi) i predviđena. U kapitalističkom uređenju pogodovanje privatnom interesu na račun javnog je pravilo, ne iznimka, i netko bi drugi na mjestu (upravo zbog nevidene gluposti i bahatosti) politički već pokojnog gradonačelnika stvar izveo samo malo elegantnije, ponudio investitoru neku drugu ulicu s manje emotivnog naboja a na poziciji podjednako pogodnoj za kapitalizaciju. A svako pozivanje na kršenje zakona samo je napatuk zakonodavcu za ubuduće: pisat ćemo zakone koji neće kočiti naše bogaćenje. I zato su posljednji koprcaji akcije "Ne damo Varšavsku!" (prije njenog gotovo totalnog stišavanja pod neumoljivim pritiskom državnog aparata u službi privatnog investitora) koji su bili usmjereni na traženje Bandićeve ostavke, totalno

promašeni, što je vjerojatno bilo jasno i onima koji ju vode, i koji su tu vjerojatno vidjeli posljednje slamčice, pokušaj da se dobije još jedino što se može dobiti, upravo zato što to jedino više nije ni bitno. Dakle, s govornice na prosvjedima u Varšavskoj nisu se smjele čuti stvari kao što su "Mi nismo protiv poduzetnika i investicija! Mi smo samo za pravnu državu!" jer investitori koji poštuju pravnu državu u ovom trenutku uništavaju na desetke parkova, igrališta, ulica, morskih obala, starih jezgara po čitavoj Hrvatskoj (i svijetu, jasno). Bilo je svakako tužno gledati vodstvo udruga kako ostaje (iskreno ili hinjeno, zapravo je svejedno) šokirano rutinskim odbijanjem njihovih žalbi na najrazličitijim pravnim razinama ove zemlje. Pa kako je to moguće, u kakvoj mi to zemlji živimo?! Možda je pretjerano tražiti revoluciju, ali ne bi trebalo biti pretjerano tražiti antikapitalističke osjećaje u Varšavskoj, između ostalog i zato što se ovdje nije ni radilo samo o toj jednoj, već i o svim ostalim varšavskim ulicama po Hrvatskoj, i dalje, o svim javnim interesima koji su sve progresivnije gaženi kako se približavamo obećanoj Evropi, jednoj organizaciji gdje se zakoni poštuju kao Biblija, pa su radnice i dalje gažene, Romi selektivno deportirani, masovni otpad deponiran u novopridošle zemlje, npr.

Iako sam u Varšavskoj proveo nekoliko budnih noći, tekst, već vam je očito, pišem s jasnom kritičkom namjerom, ne jer sam čangrizava osoba već zato što je dobronamjerna i smisljena kritika (dakle ne ona generička koja se iz broja u broj perpetuirala u Jutarnjem i sličnim glasilima krupnog kapitala) ovoj akciji potrebna. To je razlog zašto ću sad pobrojati i još dvije stvari koje su trebale izgledati drugačije, a to su hijerarhizacija i personalizacija. I bez ulaznja u unutarnju strukturu udruga koje su akciju pokrenule stvari su mogle izgledati drugačije. Centralizirano odlučivanje uvijek je jasna poruka nepovjerenja prema onima na čiju snagu bilo kakav prosvjed jedino može računati, a čestitanje rođendana glumici s pozornice za vrijeme prosvjeda i traženje od prosvjednika (koji u tom trenutku bivaju u potpunosti svedeni na publiku) da joj pjevaju „Sretan rođendan“ samo je pristajanje na za medijsku manipulaciju bogomdano personaliziranje (kojeg onda slijedi, u napadu na zvijezdu prosvjeda, pokušaj banaliziranja čitave akcije), ali stvar može biti i načelna: po čemu je trud te glumice bitniji od truda svih onih ljudi koji su noćima spavali pod ceradom (i jamačno, neki od njih, imali rođendan u to vrijeme). U svakom slučaju, podilaženje principima medijsko-spektaklskog komuniciranja postaje pogotovo promašeno kad mediji

imaju ideološku zadaću da nas rastrgaju. Na najvećim plenumima za okupacije Filozofskog fakulteta bivalo je i do tisuću ljudi, pa su ti plenumi, iako bivali iscrpljujući, ipak sasvim uspješno održavani. Od studentica s dovoljno vremena za iščitavanje političke teorije (i upoznavanje, dakle, ideja kao što je npr. direktna demokracija) do ljudi koji su uspjeli s posla dotrčati na prosvjed ili noćno dežurstvo stvari se, dakako, kompliciraju (naravno ne toliko da i ti ljudi ne bi mogli biti educirani kao što su bili mnogi studenti na prvim plenumima) ali svejedno se koncept plenuma, sramežljivo ali ipak, uvukao i u Varšavsku, kad se odlučivalo o ostanku i dežuranju ili odlasku nakon što je srušena oграда; i to raduje. Naravno da je plenum ovdje više bio igrokaz s eventualnom simboličkom vrijednošću, ipak razdraguje da od svih ovih aktivističkih komešanja u zadnje vrijeme u Hrvatskoj, makar ne ispunili zacrtani cilj (i Slobodni filozofski i Varšavska), nešto ipak ostaje. Omiljenim diskursom rečeno: osiguravamo kapital koji tek treba ozbiljno oročiti u budućim akcijama. K tome, čini se da su i ljudski resursi sve brojniji. Onim pesimističnijima: za optimizmom jedino i ima potrebe onda kad se čini da nema razloga.

Palice u ruke, evo golfera!

O apartmanizaciji, zagađenju, trošenju javnog novca za privatne projekte, mafijaškom zakonu, te o otporu prema tome, kroz primjer projekta izgradnje apartmanskog naselja s golf terenima na brdu Srđ poviše Dubrovnika

Piše: Ljubo Grgurević

Zakon o igralištima za golf donesen je u prosincu 2008. Republika Hrvatska postala je time jedina država na svijetu koja je svoj cinizam i podređenost kapitalu izrazila na tako ekscentričan i nehajan način, u maniri rimskih careva. Tim zakonom golf tereni proglašeni su nacionalno važnima i prioritetnima, te je omogućeno da se jeftino poljoprivredno i šumsko zemljište pretvori u građevinsko, da se izvlašćuju vlasnici parcela, da se povećaju dozvoljeni postotak izgrađenosti u odnosu na „obični“ zakon o prostornom uređenju i gradnji, a uza sve to, obvezuje se lokalnu samoupravu osigurati komunalnu infrastrukturu, ma koliko da to koštalo. Radi se o dealu s građevinskom mafijom, jer se kroz kozmetiku golfa, razvijanja elitnog turizma i produljenja turističke sezone zapravo omogućuje betonizacija i apartmanizacija poljoprivrednih i šumskih područja, uz potporu našim novcem. U lipnju ove godine došlo je do izmjena ovog zakona, na prijedlog Vlade, čime ona zapravo priznaje neustavnost postojećeg Zakona o igralištima za golf i na taj način želi spriječiti da ga Ustavni sud RH ukine. Izmjene zakona ponovno se donose po hitnom postupku, za što nema opravdanja, jer se ne radi o obrani zemlje ili o hitnim intervencijama u gospodarstvu, za što je hitni postupak predviđen. Na taj način Vlada želi smanjiti medijski prostor političkim konkurentima i izbjeći davež s civilnjacima i njihovom „javnom raspravom.“

Zelena akcija lijepo je pobrojala čega sve ima u Zakonu i nakon izmjena: *Jedinicama lokalne samouprave praktički se nameće obveza da o svom trošku izgrade kompletnu infrastrukturu za privatni komercijalni projekt, za što ne postoji opravdanje, te ih dodatno ostromašuje. Isto tako omogućuje se jedinicama lokalne samouprave da prodaju zemljište u svom vlasništvu golf investitorima bez javnog natječaja što otvara prostor za korupciju. Također se i dalje omogućava investitoru kupnja neurbaniziranog zemljišta, od čega se dio može urbanizirati bez ikakvih dodatnih troškova. Ukinuta je i minimalna veličina igrališta od 85 ha, čime je otvoren dodatni prostor za manipulaciju ovim propisom jer se praktički svako malo veće zemljište može proglasiti golf terenom i urbanizirati, a smanjen je i standard igrališta za golf sa 18 na 9 rupa. Na taj je način omogućeno proglasiti golf igralište u prostornim planovima na cijelom nizu lokacija, kako bi se omogućila gradnja na poljoprivrednom i šumskom zemljištu. Ovo pokazuje pravu bit Zakona koji bi se zapravo mogao zvati „Zakon o tome kako što povoljnije i brže izgraditi što više apartmana i prodati ih što skuplje.“*

Usput, zanimljivo je i primijetiti da se isti dan kada je zakon izglasao, u Saboru raspravljalo i o iskapanju i obilježavanju lokacija gdje su počinjeni komunistički zločini. Malo ustaša i partizana kao dimna zavjesa nikad nije na odmet. Komentirajmo usput i ponašanje opozicije u slučaju golfa. Nemaju oni ništa protiv tog zakona, neka je to jasno. Ne mogu glasovati za, jer moraju se po nečemu i razlikovati od vladajućih, dođavola, i ne mogu si kao oporba dozvoliti podržavanje baš tako beskrupuloznih pljački. Ali, ako glasuju protiv, srušit će zakon. Zato se dosjetiše napustiti sjednicu, tobože zgranuti prijedlogom. Kvoruma ipak bude i zakon prode. Kako to da HNS-ovac Vlahušić u Dubrovniku s gradonačelničke pozicije praktički djeluje kao glasnogovornik društva Razvoj golf, a njegova se stranka, u kojoj je on jedan od najbitnijih ljudi, na državnoj razini tobože zgraža nad zakonom o golfu? Poprilično slični na SDP-ove vijećnike u Zagrebačkoj gradskoj skupštini po pitanju Varšavske, zar ne?



Apartmentizacija Srđa pod krinkom Gofa

U Dubrovniku se na golfu na Srđu radi od 2003. iako je to tada malo tko znao. Dubrovačko Gradsko poglavstvo tada, za mandata Dubravke Šuice (HDZ), zaključuje ugovor s njemačkim investitorima »radi stvaranja uvjeta za realizaciju projekta Golf parka na Srđu«. 2005. godine na sjednici Vlade RH u Dubrovniku premijer Sanader daje potporu golf parku na Srđu, a Vlada ga proglašava »projektom od državnog interesa«. Iste godine donose se izmjene i dopune Županijskog prostornog plana te Prostorni plan uređenja i Generalni urbanistički plan Grada Dubrovnika kojim se na Srđu, za golf igrališta i prateće sadržaje, umjesto dotadašnjih 100 određuje 310 hektara, s pripadajućim golemim građevinskim zonama. Projekt golfa na Srđu nekoliko je puta mijenjao vlasnike, pri čemu je svaki prodavač izlazio s popriličnom zaradom. Projekt se 2003. procjenjivao na 80 milijuna eura, kasnije, prema različitim izvorima, na više od 250, 400, danas čak 900...!

Sadašnji vlasnik projekta je tvrtka Razvoj golf, koju su osnovali Maja i Aaron Frankel, dok je pak kao vlasnik Razvoj golfa u registru međunarodnih trgovačkih društava navedena tvrtka s adresom u Nizozemskoj, „Elitech.“ Vlasnik Elitecha je, pak, „Golf International Group S.A.“ registrirana

na Djevičanskim otocima, jednoj od svjetskih praonica novca. Aaron Frankel je izraelski tajkun koji je, piše se, novac zaradio trgovinom dijamantima, naftom i oružjem, i čije se ime spominje u nekoliko afera u nekoliko država, a Maja, rođena Brinar, je njegova supruga, koja je za Račanove vlade bila zamjenica ministra gospodarstva Fižulića. Davor Stern, bivši ministar trgovine, bivši direktor Ine i jedan od najbogatijih Hrvata, upoznao je par s tadašnjom gradonačelnicom Dubrovnika, Dubravkom Šuicom, i uskoro je tvrtki Razvoj golf prodano 47 tisuća kvadratnih metara po cijeni od 55 kuna po kvadratu, a dobila je i 30-godišnju koncesiju nad tvrđavom Imperijal na Srđu. Novi gradonačelnik, Andro Vlahušić - koji je u kampanji govorio da će raspisati referendum o projektu na Srđu, i koji je na početku svog mandata podnio prijavu protiv Šuice državnom odvjetništvu zbog rečene prodaje gradskog zemljišta za skandalozno nisku cijenu - prometnuo se u velikog zagovaratelja projekta i gotovo glasnogovornika Razvoj golfa. Na burnoj javnoj raspravi 1.9.2010. u prepunom kinu Sloboda bili su, uz zainteresirano građanstvo, članovi Društva arhitekata Dubrovnika, članovi dubrovačkih udruga Grad, DUB, ART Radionica Lazareti, Udruga mladih Orlando, Domovina, EKO-Omblici i Baština okupljenih u inicijativu „Srđ je naš!“ koju podržavaju i Pravo na grad i Zelena akcija. Vlahušić

se, na stalne upite što je s obećanjem referenduma, branio da su svi urbanistički i prostorni planovi i projekti naslijeđeni od prošle vlasti i da on s njima nema ništa, a da bi sada raspisivanje referenduma kojim bi se poništio sporni UPU ili čak čitav GUP vratio na staro, bilo slanje loše poruke potencijalnim investitorima u Dubrovnik. Treba li uopće reći da su ljudi prisutni na raspravi bili upravo suprotnog mišljenja - da će to biti itekako korisna poruka da se u Dubrovniku ne može ni prati novac niti ostvarivati profit na račun gradskog proračuna i gradske budućnosti.

U slučaju Srđa nikada se nije radilo o golfu i golfskim terenima nego prvenstveno o apartmanizaciji dijela Dubrovnika pod krinkom golfa. Zastrajujuća brojka od dopuštenih 2800 kreveta na Srđu, u obliku vila, apartmana i hotela, više od ičeg pokazuje o čemu se ovdje radi. Građani do sada nisu bili svjesni da je to prostor 14 puta veći nego povijesna jezgra. Po ovome urbanističkom planu uređenja, moguće je da Dubrovnik „iznad glave“ dobije hotelsko-stambeno-apartmansko naselje koje gotovo doseže kapacitete poput onih na Babinom Kuku, gdje je 3 tisuće kreveta! Prema riječima Marije Kojaković, predsjednice Društva arhitekata Dubrovnika, „Projekt golfa na Srđu je samo paravan za izgradnju velikog stambenog kompleksa od 268 vila i 1600 apartmana, a kada se izračuna izgrađenost dobije se ekvivalent 5.600

stanova od 60 kvadrata.“ Protiv ovog projekta izjasnilo se, podržavajući dubrovačke kolege, i Udruženje hrvatskih arhitekata.

Suprotno tezama da su ljudi s Bosanke oduševljeni projektom i da su prodali svoju zemlju - prodalo ih je svega 5 od 25. Tim više je potez bivše Gradonačelnice, kojim je prodala gradsko zemljište investitoru za svega 55 kuna, duboko nemoralan. Njime se i prije javne rasprave o projektu pogodovalo investitoru da uz potporu Grada dođe do potrebnih 80% zemljišta s kojima, prema Zakonu o golfu, može krenuti u izvlaštenje građana Dubrovnika od njihovih posjeda. Na sreću, od te brojke investitor je još daleko. Ima tu još mnogo zanimljivih stvari, npr. procjenjuje se da kvalitetno golf igralište košta 35 milijuna kuna, dok će hrvatski porezni obveznici preko HEP-a za trafo-stanicu za potrebe ovog privatnog projekta potrošiti 80 milijuna kuna. Trošak javni, profit privatni! To da do sada još nije gotova studija utjecaja na okoliš, a gradonačelnik i investitor nas pozivaju na javnu raspravu, govori možda o tome koliko ozbiljno oni shvaćaju javnu raspravu i koliko im ona znači.

Napredovanje ovog projekta usporila je Županija tvrdeći da je prema predloženoj UPU izgrađenost daleko premašila ono što predviđa Županijski urbanistički plan, odnosno zbog planirane gradnje na 80 umjesto na 31 hektaru. No, ovo je zapravo samo slanje projekta na korekciju,

12 EKOLOGIJA

nastavak sa str. 11

nikakvo rješenje. Rješenje koje bi bilo zadovoljavajuće je da se ne samo ne prihvati ovaj UPU, nego da se stvar vrati na početak promjenom Generalnog urbanističkog plana. U međuvremenu je smijenjena ministrica graditeljstva i zaštite okoliša (je li tome pridonio i združeni ustanak 52 ekoloških udruga širom Hrvatske?), a Sanader – čiji je božanski dodir udeseterostručio vrijednost projekta i osigurao donošenje svih prostornih planova, a poslije i Zakona o golfu – je u austrijskom pritvoru dok ovdje njegove afere izbijaju na površinu kao mjehurici iz mineralne vode.

A golf je, kao, u redu?!

Nakon što smo pokušali pokazati kako se iza zakona o golfu i projekata golf terena zapravo radi o izgradnji vila i apartmana, razmotrimo malo sam golf. Štrajk, kao glasilo Mreže anarhosindikalista, nikako nije prostor u koji će se nekritički propuštati polazišta koja pripadaju nadimenoj i destruktivnoj paradigmi gospodarskog rasta, niti bilo kakve kapitalističke floskule. Štrajk je prostor u kojem se neće podilaziti „javnom mnijenju“ (bilo ono stvarno ili fabricirano) da je turizam naša jedina moguća gospodarska grana, na koju se treba još i više oslanjati (postajati o njoj još ovisniji), nećemo podilaziti općeprihvaćenim mantrama o „elitnom turizmu“, o „kvalitetnim gostima“, „produženju sezone“, a kamo li o golfu kao nužnom preduvjetu za to. U glasniku Mreže anarhosindikalista uvijek će se iznova preispitivati formulacije tipa „od dobiti za hrvatski turizam“, „korist za Grad“, i sl.

Interes kapitala i interes radnika



su suprotstavljeni. Također i interesi kapitala i interesi zajednice. Interesi kapitala i interesi okoliša također. Ako jedan kapitalist opljačka zemljište, gradski i državni novac, onda se ne može govoriti da u tome i „građani“ imaju svoj interes, tobože u novootvorenom radnim mjestima. A koja bi to uopće radna mjesta bila? Sobari, građevinski radnici, kosioči travnjaka, nosači palica, prskači herbicida i pesticida? Dubrovački hoteli već danas radnu snagu traže van Dubrovnika. Rade siromašni sezoni s kontinenta. Građevinske firme također radnu snagu pronalaze po zemljama iz susjedstva. Kakva je to korist za gradski i državni proračun, kad su već dosad ovim projektom ovoliko oštećeni (jeftinom prodajom zemlje, neubiranjem nikakve naknade za prenamjenu zemljišta) a bit ćemo još i više (gradnjom trafostanice, vodovoda, kanalizacije, pristupnih cesta itd. gradskim i državnim novcem)? A tko uopće kaže da je novac u gradskom ili državnom proračunu koji sutra bude stizao iz poreza ubiranog od investitora jednako dobiti radnika i radnica? Gradska poglavarstva i države, kao hijerarhijska centralizirana naredbovna tijela zauzimaju jasnu poziciju u klasnom sukobu. Ti proračuni pune se eksploatacijom radnika i radnica, direktno ili posredno, a njima raspoložu političarske klike koje postavljaju, potkupljuju ili ucjenjuju kapitalisti, pa se ta sredstva opet koriste za povećavanje njihovih profita. Tu teoriju *kaparja* (trickle down) društvenog bogatstva – prema kojoj je privatno bogacenje manjine po nekoj izvratnoj logici dobra stvar, jer je to tobože nekakav zamašnjak razvoja, potrošnje i novih radnih mjesta, pa nam je, kao velikoj sretnoj obitelji, od toga svima dobro – treba konačno prozreti i odbaciti prije

nego i zadnji kvadrat Zemljine površine pretvorimo u deponij. Na spomen riječi „investitor“ treba zarežati, jer se radi o nametniku koji dolazi resurse koji pripadaju svima, uključujući i generacije koje još nisu rođene, nedemokratski i egoistično upotrijebiti, upregnuvši sve nas ekonomski ucijenjene nadničarske robove u taj svoj egoističan i kratkovidan naum. Uvedimo u demokraciju u ekonomiju, proizvodimo za potrebe, ne za profit!

Za održavanje golf igrališta na površini od 188 hektara (koliko Razvoj Golf predviđa na Srđu) dnevno je potrebno oko 4000 kubika vode. To drugim riječima znači da bi za golf igralište na Srđu dnevno trebalo vode koliko i gradiću od dvadesetak tisuća ljudi. Za održavanje golf igrališta od 50 hektara, a ono na Srđu obuhvaćalo bi višestruko veću površinu, svjetska iskustva pokazuju da je godišnje potrebno od 1200 do 1700 kilograma vrlo jakih pesticida, kako bi se uništile sve biljke osim trave posade ne za igranje golfa. Golf tereni su živa plastika, sterilni travnati tepih, sigurni Tubbieland za perverzni užitek vlasnika kapitala i jadnika koji im žele nalikovati, mjesto koje je prostranije i od njihovih luksuznih ureda i vila, koje je ugodno zeleno, a bez opasnosti od kakve prirodne nepredvidljivosti poput komarca, zmije ili kamena za spotaknuti se. A najvažnije – nema raje, nema te gužve odvratnih prljavih plebejaca koji ugrožavaju integritet posjeda i spokoj buržujске savjesti.

Na zalazu ere jeftine nafte, kada glavni resurs budućnosti postaju čista i obradiva zemlja i pitka voda, ulaganje resursa i polaganje nade u turizam i golf terene nije ništa drugo nego manifestacija nesvjesti i sljepila. Mreža anarhosin-

dikalista želi se boriti protiv te tromosti uma i kolektivne (ne)svijesti. Svaki kvadrat zemlje u blizini ljudskog stanovanja u budućnosti će biti dragocjen za proizvodnju hrane, te će i sada neplodne ili urbanizirane terene biti potrebno permakulturnim osmišljavanjem pretvarati u plodne, jer će skupocina nafte i klimatske promjene još u našoj generaciji bez milosti okončati proizvodnju i logistiku na kakve se danas oslanjamo i na kojima baziramo svoju svakodnevnicu, navike i planove. U tom svjetlu, golf tereni, bez obzira jesu li tek krinka za apartmanizaciju ili ne, u gradskom vlasništvu, pod koncesijama, s devet ili osamnaest rupa, uz samo klupsku kuću i restoran ili i s hotelom i vilama, na Srđu, u Istri, Hvaru, Zadru, Zagrebu ili bilo kojoj od 89 zasađanih lokacija, jednostavno su suprotni razboritom potezu, oni su šteta.

Da bismo pobijedili u ovoj borbi, i prevenirali buduće slične probleme, moramo razvijati klasnu i ekološku svijest, svoju i ljudi koji nas okružuju, moramo prepoznavati i odbacivati ideološka zamagljivanja poput „nacionalnog interesa“, „razvoja“, „privlačenja investicija“, „poduzetničke klime“, „konkurentnosti“, „fleksibilizacije“, te razne „PR“ smicalice, imajući stalno na umu da interesi nas i naših poslodavaca, te bankara i burzovnih mešetara, nisu isti, te da mi bez njih možemo, a oni bez nas ne. Moramo se organizirati i umrežavati – u udruge koje mobiliziraju ljude a ne ovise o milosti kapitalističkih fondacija, u sindikate koji su nehijerarhijski i pod direktnodemokratskom radničkom kontrolom, u plenumne mjesnih zajednica koji će biti paralelne direktnodemokratske strukture upravljanja gradovima i općinama.

A što ćemo s prirodom

Zašto su država i kapitalizam nespojivi s održivošću?

Možemo li zaista reći da volimo svoju djecu i da im želimo sve najbolje ako svojim načinom života danas smanjujemo njihove šanse za kvalitetan život i čak opstanak sutra? No, tko to mi? Jesmo li svi jednako krivi i kako izgleda rješenje?

Održivost je usklađivanje našeg utjecaja na prirodu s mogućnošću prirode da se obnavlja, tako da sve ono što priroda pruža jednoj generaciji može pružati i budućim generacijama. Današnje je društvo neodrživo jer iskorištava prirodne resurse brže nego se oni mogu obnoviti, što je proces koji se, jasno, ne može održati, nego koji se kreće prema uništenju ekološkog sustava, a time i društva.

Opasnosti vezane uz uništavanje okoliša postale su jasne u posljednjih nekoliko desetljeća. Danas su oni koji niječu ili umanjuju te opasnosti, poput raznih ludaka i kvazi znanstvenika koje plaćaju veliki zagađivači i desničarski „think tankovi“, rijetki i marginalizirani. I tako danas imamo političare, biznismene, korporacije, političke stranke koji se busaju svojom ekološkom osviještenošću – pa predlažu strožu regulaciju, nude paletu „zelenih“ proizvoda, doniraju „zelenim“ kampanjama i organiziraju koncerte. Ironija je u tome što su kapitalizam, i država kao njegova omogućiteljica, ključni uzroci ekoloških problema s kojima smo suočeni. Pozabavimo se najprvo time zašto kapitalizam i država nikad neće moći ponuditi rješenje za ekološku krizu, jer je, nažalost, zaista rašireno mnijenje da će ekološke probleme riješiti neka nova, čišća, tehnologija, koju evo industrijalci upravo razvijaju, ili pak državna regulacija.

Stvar je poprilično jednostavna – kapitalizam je ekonomski sustav zasnovan na ostvarenju profita. Kapitalističko poduzeće mora stalno rasti, ili će ga konkurencija izbaciti iz utrke. Mora dakle povećavati proizvodnju, mora povećavati profit, a profit mora ponovno ulagati. Da bi imalo kome prodavati, mora poticati potrošnju, bilo marketingom, bilo smanjenjem trajnosti proizvoda, kako bi u skoro vrijeme moglo ponovno prodati istu stvar ponovno zaradivši. Potrošnja nema veze sa zadovoljenjem potreba, već se potrebe umjetno stvaraju da bi potrošnja i dalje postojala i rasla. Profit se povećava, s druge strane, i smanjenjem troškova. Reže se gdje je god moguće. Zaštita okoliša je, kao i plaće radnika, trošak za poduzeće. Što se radnike manje plati i što se manje uloži u ekološke standarde i čišću tehnologiju, to je rashod manji. Ako pojedini kapitalist odluču, osviješten o ekološkim problemima, više potrošiti na zaštitu okoliša, dat će time prednost konkurentu koji ne troši – konkurent će na tržište ponuditi jeftiniji proizvod, izbacivši „savjesnog“ kapitalista iz utrke. Što je pak s firmama



koje će uspjeti preživjeti na tržištu upravo svojim zelenim imidžem, odnosno upoznavanjem potrošača sa svojom zelenom politikom, a koji će ih onda nagraditi plaćajući njihove proizvode i usluge više? Kvalite su sljedeće – naše klasno podijeljeno društvo golem broj ljudi onemogućuje da skuplje plaća „zelene“ proizvode, prisiljavajući ih da kupuju ne samo proizvode čija je proizvodnja naštetila okolišu, već i nekvadratne ili direktno nezdruge proizvode – jer si druge ne mogu priuštiti! Zeleni su proizvodi i usluge, dakle, dostupni samo bolje stojećima. Druga stvar je – zeleni su proizvodi ograničenog dometa, i ne

moгу ugroziti neke makro datosti, kao što je ovisnost o fosilnim gorivima, npr. Proizvođači automobila neće odustati od proizvodnje automobila na unutrašnje izgaranje tako lako, jer su toliko uložili u razvijanje takve tehnologije, i u tvornice gdje se proizvode, i ne žele zaklati gusku koja nese zlatna jaja. Ekonomski je isplativije otkupiti patent na novopronađenu ekonomičnu i učinkovitu bateriju, pa taj patent zaključiti, nego odustati od izvora profita koji je već uhođan i stabilan. Mit o konkurenciji kao unutrašnjem korrekativu kapitalizma elegantno su i sažeto osporili drugarice i drugovi iz britanske anarhosindikalističke organizacije

SOCIJALNA EKOLOGIJA

Dokazujući da se rješenje za ekološke probleme ne može očekivati odnekud „odozgo“, ni od nacionalne države, ni od Europske unije, ni od Ujedinjenih naroda, **socijalna ekologija**, učenje kojeg je začeo američki anarhist **Murray Bookchin**, promatra hijerarhiju kao takvu, i kakav je njezin utjecaj na ljudske odnose, i odnose ljudi i prirode.

Bookchin koristi izraze „prva priroda“ i „druga priroda“ da objasni ovu ideju. Prva priroda je okoliš a druga je čovječanstvo. Druga može oblikovati i utjecati na prvu, nabolje ili nagore. A kako to radi ovisi o tome kako se odnosi prema sebi. Pošteno, razborito i egalitarno društvo odnosit će se prema okolišu u kojem živi pošteno, razborito i s poštovanjem. Društvo u kojem je nejednakost, hijerarhije i eksploatacija tretirat će svoj okoliš onako kako članovi tog društva tretiraju jedni druge. Dominacija čovjeka nad čovjekom prethodi ideji dominiranja nad

prirodom. Upravo je dominacija nad ljudima omogućila radanje same ideje o dominaciji nad prirodom. To očito znači, zaključuje Bookchin, da dok ne eliminiramo dominaciju u svim njezinim oblicima nećemo moći ostvariti racionalno, ekološko društvo.

Degradirajući same sebe, stvaramo potencijal za degradaciju našeg okoliša. Anarhisti zato naglašavaju da je ekološka degradacija rezultat degradiranja ljudskih bića glađu, materijalnom nesigurnošću, klasnom vladavinom, hijerarhijskom dominacijom, patrijarhatom, etničkom diskriminacijom i natjecanjem.

Socijalna ekologija nudi viziju društva u harmoniji s prirodom, a ta vizija znači potpuno preokretanje svih tendencija kapitalističke tehnologije i buržoaske kulture, kao što su minuciozno specijaliziranje mašinerije i rada, koncentriranje resursa i populacije u golema industrijska poduzeća i gradove, stratifikacija i

birokratizacija i prirode i ljudskih bića. Vizija ekološkog društva prikazuje nam zajednice umiješno uklopljene u ekosustave u kojima se nalaze. Kao da ponavlja Kropotkina, Bookchin kaže: „Takva bi eko-zajednica zacijelila rascjep između sela i grada, između uma i tijela, spajajući intelektualni i fizički rad, industriju i poljodjelstvo kroz rotaciju i diversifikaciju vokaljskih poslova.“ To bi društvo bilo zasnovano na upotrebi prikladne i zelene tehnologije, fleksibilne i višenamjenske mašinerije koju bi se proizvelo da bude kvalitetna i trajna, a ne jeftina i s unaprijed planiranom pokvarljivošću. Takva eko tehnologija koristila bi neiscrpu energiju prirode – since i vjeter, plime i tekućice, Zemljine temperaturne razlike i sl. kao goriva, i opskrbljivala zajednicu materijalima koji ne zagađuju i mogu se reciklirati.

lom?

pretpostavki. Najslabiji otpadaju, smanjujući tako raznolikost. Stvarna povijest kapitalizma je povijest monopolizacije. Prvo se ona dogodila u regijama, zatim u nacionalnim ekonomijama, a sada sve jače i u globalnoj ekonomiji. Od informacijske tehnologije, osiguranja i bankarstva do supermarketa i proizvodnje – nekoliko kompanija dominira. Jednom kada dosegnu taj položaj, ne samo da vladaju svojim sektorom, nego se povezuju s drugim dominantnim mo-

i izvršna vlast voljni podržati masovno korištenje električnih automobila (infrastrukturu, legislativom, poreznom politikom, itd.) ako su na sve načine ovisni o naftnim i automobilskim kompanijama? Ne treba objašnjavati tko postavlja političare, tko im plaća kampanje, iz kojih dinastija političari potječu, te kako će, kad završe s bavljenjem politikom, svi oni postati konzultanti u tim istim tvrtkama koje su ih u politiku i poslale. Ako političari i nisu direktno od njih

se i nađe politička snaga koja je „svježije iz naroda“ s radikalnijim reformama u planu, polje djelovanja joj je jako usko, jer je gospodarstvo u rukama kapitalista, pa se kroz kompromise i polovične reforme početni narodni duh nove vlasti prije ili kasnije rasplina. Država, kao aparat krupnog kapitala, ili će braniti domaći kapital od strane konkurencije, ili će se povinovati stranom, krupnijem kapitalu i njegovim međunarodnim institucijama (metadržavama), ucijenjena ekonomski ili politički.

Stoga ne čudi da anarhisti odbacuju oslanjanje na apeliranje i djelovanje kroz državu jer to uvijek daje legitimaciju i snagu državi, što rezultira umanjivanjem moći naroda. Ekološki pokreti ulaskom u parlamentarne aktivnosti ne samo da legitimiraju državu i njenu moć na štetu moći naroda, nego se i obvezuju da djeluju unutar okvira države i moraju 'igrati igru', što znači da moraju svoje prioritete oblikovati u skladu s već utvrdjenim pravilima nad kojima nemaju kontrolu. To rezultira stalnim procesom degeneracije ideala, praksi i stranačke strukture, da bi se ostvarilo vrlo malo u zaustavljanju ekološkog propadanja. Za potvrdu te analize treba samo pogledati nastanak i razvoj brojnih Zelenih stranaka – od masovnog narodnog pokreta do još jedne kompromiserske političarske klike.

Vrlo je važno osvjestiti pravu narav države i ne smatrati je nikako neutralnim entitetom koji pazi da je sve u redu i regulira kada nije. Državu, kao i sve društvene pojave, treba promatrati kroz objektiv klasne analize. Njena primarna svrha je štitići interese kapitalističke klase, i svaka državna inicijativa ili regulacija koja nam se čini progresivnom, moguća je tek ako previše ne ugrozi kapital u čijoj je ovisnosti, nebitno domaći ili strani. Porijeklo države je u koncentraciji moći u rukama manjine, i ona je instrument da se ta moć i zadrži – iz godine u godinu, iz naraštaja u naraštaj, već stoljećima. Država je hijerarhijska, centralizirana organizacija, gdje se odluke naređuju s vrha pod prijetnjom sile, i kao takva je oprečna organskoj, evolucijskoj i anarhijskoj logici prirode i zahtjevima ekologije za slobodom za razvoj, decentralizacijom, raznolikošću i participacijom. Država je stoga u svojoj biti neekološka.

Da je društvo decentralizirano i nehijerarhijsko, koji bi to entitet imao toliku moć, s pripadajućom bezobzirnošću, da naredi da se otpad odlaže tu i tu, bez obzira što mještani kažu, da se tu i tu izgradi nekakav zagađujući industrijski pogon, termoelektrana, otvoreni rudnik, ili što slično? Koji bi to Horvatinić imao koga potkupiti? Otkud bi imao nešto slično državnoj policiji da fizički uklanja njegove protivnike? Ako bi teritorij bio pod upravama lokalnih autonomnih komuna ili zajednica ili općina, federiranih bez centralne vlasti, tada ne bi

postojao način da se zagađenje prebaci negdje van pogleda, negdje nekome drugome, iza brda. Ne bi postojao toliko moćan i beskrupulozan centar moći koji bi takvu monstruoznost uopće mogao narediti. Bez centralne državne vlasti ne bismo imali nuklearne i termo elektrane – nitko takvo što ne želi u svojem susjedstvu. Direktno demokratska autonomna općina organski bi tražila i preferirala autonomiju u proizvodnji energije, jednostavno zato što participacija svih ljudi u direktno demokratskom odlučivanju preferira malo i lokalno. A malo i lokalno znači – ekološko. Umjesto velikog poduzeća za proizvodnju i distribuciju električne energije – kakvo strukturalna logika centralne državne moći traži, poduzeća koje je skupo, rastrošno, glomazno, tromo za promjene, gušitelj pojedinčevih, susjedskih ili općinskih inicijativa – imali bismo cvjetanje održivih mikro-rješenja za domaćinstva i susjedstva, uz krupnije općinske ili regionalne elektrane na obnovljive izvore za potrebe industrije i sl. Anarhijsko društvo motivirano je da smanji zagađenje, da reciklira, da bude odgovorno i održivo, a i strukturirano je da takvo i biva, i da tako traje. Ako je ekonomija tog društva demokratska, što znači besklasna i dogovorna, samoupravna, onda bi se proizvodilo za potrebe, a ne za profit, iz solidarne dužnosti prema društvenom tkivu kojega smo dio, ne iz ekonomske prisile. Nitko tu ne bi sudjelovao u zagađivačkoj proizvodnji, ne zato što bi bio nešto posebno tankoćutan prema patnjama „majke prirode“, već zato što ne bi mogao biti ucijenjen da radi i štiti ako želi plaću. Kao što i danas ljudi ne rade u onečišćujućoj tvornici zato što ih nije briga, nego zato što moraju negdje zaraditi za život, i onda s tom plaćom kupiti što se može, ne pitajući kako je proizvedeno nego koliko košta. U egalitarnom društvu, ne postoje siromašniji od nas koji će čistiti naše smeće, pa sasvim logičnim postaje smanjiti stvaranje smeća. Ne možemo više izvesti naš elektronički otpad u Nigeriju da tamošnje stanovništvo iščačkava vrijedne metale iz naših samljevenih demode računala, obolijevajući od onečišćenja, pa zato promišljamo trajnija računala lakša za reciklažu i popravak. U samoupravnoj ekonomiji bezdržavnog društva svaka bi osoba bila istovremeno i vlasnik i radnik i potrošač, i odlučitelj i izvršitelj i korisnik, sudionik kako u donošenju odluka tako i u trpljenju posljedica, i u toj istovjetnosti slobode i odgovornosti nestao bi ključni uzrok, prauzrok, ekoloških problema – dominacija čovjeka nad čovjekom.



Solidarity Federation u svojoj publikaciji „Ekonomija slobode“: „A u stvari, konkurencija čini suprotno od teorijskih

nopolistima kako bi vladali združenom moći u svim aspektima društva.“

Ako neka tvrtka i ponudi tržištu pristupačan električni automobil, naići će na problem države – jesu li zakonodavci

financirani, gospodarstvo države kojom upravljaju i u kojoj žele sačuvati fotelje ovisi o autoindustriji, i o iskorištavanju, preradi ili transportu nafte i ne smiju te gospodarske grane destabilizirati. Ako



Korijen naših ekoloških problema je u hijerarhiji među ljudima, posebno u obliku države i kapitalizma. Kapitalizam je sustav vođen načelom „rasti ili umri“ koji jednostavno ne može a da ne uništava biosferu, a država je centralizirani sustav koji uništava slobodu i participaciju koje su nužne za zdravu i održivu interakciju s ekosustavom. Po ovoj analizi anarhisti odbacuju ideju da „samo treba da država strože regulira ekonomiju“, jer smatraju da je država dio problema. Umjesto toga, želimo stvoriti ekološko društvo i okončati kapitalizam, državu, naddržavne tvorevine (poput EU) i druge oblike hijerarhije. To se postiže osnaživanjem društvenih pokreta koji se bore za kratkoročna poboljšanja i dugoročni ideal sredstvima direktne akcije, solidarnosti i stvaranjem narodnih slobodarskih organizacija. Da bi se osvojile bilo kakve reforme u postojećem hijerarhijskom društvu, potreban je stalan društveni pritisak. Ako pritiska nema, sve će reforme ostati mrtvo slovo na papiru, i zarađivači-zagađivači će ih ignorirati. Potrebne su nam participativne, nehijerarhijske organizacije, kao što su plenumi (zborovi svih kojih se tiče) mjesnih zajednica, umreženi u federacije, i industrijski bazni sindikati.

Za saznati više o anarhizmu i ekologiji, pročitajte (na engleskom jeziku) poglavlje Anarchist FAQ –a „What do anarchists think causes ecological problems?“ na www.infoshop.org, na kojem je ovaj članak baziran. Također, kao ilustraciju kapitalističko-državnog kočenja novih, zelenih tehnologija, preporučujemo dokumentarac „Who killed the electric car?“

14 IZ SVIJETA

Bauk kruži Europom



Dvadeset četvrtog studenog 2010., Veliku Britaniju potreslo je više studentskih demonstracija u kojima je sudjelovalo više od 50 000 ljudi. Protest je sazvan kao odgovor na nove obrazovne mjere koje je najavila britanska vlada. Školarina za nekoga tko želi pohađati britansko sveučilište, do sada je iznosila 3 000 funti na godinu. Nacionalni budžet za visoko obrazovanje je, uz pomoć novih reformi, umanjen za 80%, što je dovelo do utrostručenja školarine koja sada iznosi 9 000 funti na godinu. Studenti su okupirali Sveučilište u Leedsu, te Sveučilište u Sussexu, što je samo po sebi, prilično radikalnan potez za poslovično liberalna britanska sveučilišta.

Ali Engleska trenutno nije jedina uzavrela zemlja. U Portugalu, jednoj od potencijalnih žrtava MMF-a, dogodio se jedan od najvećih štrajkova, u kojem je sudjelovalo 3 milijuna ljudi, što je gotovo trećina ukupnog stanovništva zemlje. U Italiji, studenti su na juriš osvojili zgradu Senata, tijekom protesta protiv reformi u visokom obrazovanju, koje je nametnula vlada. Studenti su uspjeli probiti sigurnosnu ogradu, te ući u predvorje zgrade. Doslovno u zadnjem trenutku policija je uspjela zatvoriti masivna vrata koja vode u samu dvoranu Senata. Nadalje, Irska je, nakon „pomoći“ MMF-a, zahvaćena serijom protesta i marševa. Demonstracije, štrajkovi, sukobi i okupacije odvijaju se

u ovom trenu ne samo u Europi, već u čitavom svijetu.

Došli smo do točke bez povratka. Kapitalizam je čudovište koje je sve starije i sve gladnije. Kapital, u pokušaju da iskoristi kriznu situaciju koju je sam uzrokovao, stavlja u pokret svoje mehanizme te napada sa žestokim antisocijalnim mjerama, uništavajući pritom, ne samo trajno isključene i ugnjetavane mase, već i onaj dio društva koji je do sada bio „favoriziran“. Moć unaprjeđuje i intenzivira snagu svoje represije, te dopušta bankarima da nesmetano pune svoje džepove i trbuhe. Broj ljudi koji žive u ekonomskoj oskudici se, unatrag svega par godina, značajno povećao.

Bijesni rat „niskog intenziteta“: rat koji su šefovi objavili društvu, i na čijim su prvim crtama mladi ljudi Europe.

Šefovi nas žele razjedinjene, da lakše mogu vladati nama. Ali što nas zapravo dijeli? Što dijeli studente koji dolaze u tisućama na ulicama Herakliona i Chanie na Kreti, od studenta u Engleskoj i Italiji koji zauzimaju sveučilišta te napadaju državne zgrade i bore se protiv policijske represije? Što razdvaja nas od ljudi iz Portugala, Francuske i Irske koji demonstriraju i ispunjavaju ulice svojih glavnih gradova barjacima i bijesom? Apsolutno ništa.

Zapravo, mi smo razdvojeni od šefova i Države, jer oni su ti koji su stvorili

siromaštvo i bijedu. Zato jer je društvo profita njihovo dijete. Mi pozdravljamo sve ljude koji se odupiru, bez obzira od kuda dolaze. Solidarnost, otpor i poštovanje ne poznaju granice. Ujediniimo se sa svim onim borcima širom svijeta, koji odbijaju da njihovu budućnost određuju bankari i parlamentari, te se upuštaju u tešku i dugotrajnu borbu protiv okrutnog sistema. Autoritarna moć nema mjesta među nama.

Solidarnost sa svima koji stoje protiv moći Kapitala i Države.

*Skvot Evangelismos.
Theotokopoulou 18, Heraklion,
Kreta, Grčka*

Poljska: Pobjeda koja dokazuje da možemo!

Piše: Juraj Katalenac

U prošlom broju Štrajka predstavili smo vam podstanarsku inicijativu u Poljskoj koja se bori protiv privatizacije zgrada u kojima žive. Varšavske gradske vlasti namjeravale su privatizirati zgrade, te deložirati sve stanare. Kako bi to spriječili podstanari su se organizirali u Komitet za obranu podstanara, a u svemu tome, posebice u organizacijskom dijelu, pomogao im je Savez poljskih sindikalista (ZSP) anarhosindikalistička organizacija iz Poljske, inače sekcija Međunarodnog radničkog udruženja (MRU) - anarhosindikalističke internacionale.

Komitet se aktivno uključio u obranu podstanara, sprječavajući izbacivanje ljudi iz stanova (koje je često provedeno mimo zakona jer su službenici računali na to kako ljudi ionako ne znaju svoja prava), organizirajući brojne prosvjede, te je uspio blokirati amandmane na Zakon o podstanarima. Osim same blokade amandmana, Komitet je uspio natjerati zastupnike gradske skupštine da saslušaju njihove zahtjeve, te da krenu djelovati u smjeru njihovih zahtjeva. Gradski vijećnici su pokušavali na sve načine zavarati i prevariti stanare, „objašnjavajući“ im kako su njihovi zahtjevi za promjenom stambene politike grada nerealni, no ZSP je pripremio stanare za ovako predvidljiv scenarij, te su stanari ustrajali u svojim zahtjevima. Članak u prošlom broju završio sam s riječima ohrabrenja aktivistice ZSP-a koja nam je naglasila kako samoorganizacijom i direktnom akcijom uvijek možemo postići puno toga, a sama borba poljskih podstanara još uvijek nije bila gotova.

Dana 2. rujna na anarhističkom portalu libcom.org osvanuo je članak pod nazivom „Varšava: Velika pobjeda podstanara!“ iz kojeg možemo iščitati samo sretne vijesti, odnosno kako su podstanari uspjeli zaustaviti privatizaciju svoje zgrade. Ovo je važan trenutak u povijesti Poljske, kako to ističe ZSP, jer nitko nikad prije nije uspio prosvjedima zaustaviti privatizaciju. Osim toga, grad je odlučio „podrušteniti“ dio zgrade, tj. stanovi će ostati u gradskom vlasništvu.

Iako ZSP ističe kako postoje veliki problemi sa stanovima u vlasništvu grada, naglašavaju kako će ljudi ovom odlukom biti „pošteđeni“ terora koji bi uslijedio u slučaju privatizacije zgrade. Tada bi vlasnik podigao cijene stanarina (riječ je o povećanjima od 200-300%!), ljudi bi bili deložirani, a zgrada bi se srušila te bi se lokacija iskoristila za izgradnju elitnih četvrti. Kako bi natjerali ljude da odu iz stanova, vlasnici im, osim što podižu stanarine, često i onemogućuju pristup



vodi i plinu.

Iako je Komitet ostvario svoju prvu veliku pobjedu njegova misija nije gotova. Podstanari se trenutno bore protiv nekoliko pokušaja privatizacije njihovih domova. ZSP ističe kako je na području privatizacije stambenih prostora u Poljskoj počinjeno mnogo prijevара stanara. Riječ je o sprezi politike (gradski vijećnici) i kapitala (vlasnika zemljišta i ulagača), koji nastoje što više iskoristi i zaraditi na tzv. javnim stanovima, pogodujući tako razvoju mafije birokrata i investitora koji su u ruke dobili nekretnine na atraktivnim lokacijama. Postoje brojni dokazi o ovim prijevarama, ali je poljski zakon „vrlo slab“ na ovom području, što dakako nije slučajnost. Ipak su zakoni ovdje zbog investitora, vlasnika i birokratske mafije, a ne zbog stanara. Naime po poljskom zakonu investitor koji kupi određenu nekretninu, a dokažu se određene nepravilnosti, odnosno prijevара stanara, u tom postupku, ne gubi nekretninu. Poljski zakon kaže kako je on nekretninu kupio „u najboljoj namjeri“, stoga zemljište ostaje u njegovim rukama. Tako da postoji dobro razvijen mehanizam kako prijevaram doći do

zgrada i prodati ih odmah kolegama, prijateljima i obitelji.

Osim što se bore protiv još nekoliko pokušaja prijevара i privatizacije podstanari su postavili transparente diljem grada pozivajući građane na prosvjede, upoznavajući ih sa svojim pobjedama, te pozivajući ih na „štrajk stanarinama“ (riječ je o organiziranom odbijanju plaćanja stanarina) koji će započeti prvog listopada. Na štrajk je pozvala lokalna grupa ZSP-a, a cilj štrajka je radikalizacija nadolazećih prosvjeda. Vrijeme štrajka se poklopilo i s nadolazećim lokalnim izborima koji će se održati u listopadu. ZSP i Komitet za obranu podstanara namjeravaju pokrenuti veliku kampanju protiv svih političara koji su bili uključeni u korupciju i antidruštvenu političku djelatnost (dakako, riječ je o skoro svim političarima). U kampanji ZSP će se zalagati za sve veću kontrolu susjedstva od strane samih stanara, a pokušat će i organizirati plenum lokalne zajednice kao odgovor na nadolazeće izbore.

Na kraju svega drugovima i podstanarima iz Varšave možemo zaželiti samo da uspiju u svojoj borbi jer njihova borba neće imati utjecaj samo na život njihove zajednice. Njihova borba i uspjesi proširit će se, poput svakog drugog bunta i otpora, cijelim svijetom i pružit će okrepljenje u ovom sivilu i apatiji. Njihova borba najbolji je primjer svima nama kako se direktnom akcijom i samoorganizacijom može pobijediti, jer, kako pjesma kaže, kad se male ruke slože, sve se može, sve se može... Samoorganizacijom i direktnom akcijom podstanari su očuvali svoje domove, onemogućivši političarima i investitorima da umjesto njih određuju što je to „javno dobro“ i „javni interes.“ Svojim otporom ne samo da su „zviznuli šamarčinu“ političarima i investitorima, nego su i jasno dali do znanja da i mi „obični ljudi“ imamo zube. Na nama ostalima ostaje samo da zaplješćemo drugovima i drugaricama na njihovoj odlučnosti i ustrajnosti, te da učimo iz njihovog primjera i naučeno primjerimo u svojoj zajednici.

Generalni štrajk u Grčkoj

“Klasna i socijalna borba! Za svijet jednakosti, solidarnosti i slobode”



U Grčkoj se danas na stotine tisuća ljudi priključilo generalnom štrajku, sedmom po redu ove godine. Predviđa se da je samo u Ateni i do sto tisuća ljudi bilo na ulicama, prosvjedovalo i sukobilo se sa policijskim snagama, u nekim dijelovima grada se prosvjedi još uvijek nisu stišali.

Prosvjednici su zapalili ulaz u zgradu Ministarstva ekonomije, autobus intervencijske policije pokraj zgrade Parlamenta i luksuzne aute pred hotelima „Saint George“ i „Grand Bretagne“. Prosvjednici su također napali bivšeg ministra Hastzidakisa, te su pokušali okupirati zgradu nacionalnog sindikata GSEE (čiji su predstavnici kontrolirani od strane vladajuće stranke PASOK) koji podržavaju vladine mjere rezanja ali ih je u tome zaustavila policija.

Policija je prosvjednike napala sa suzavcem, pendrecima i specijalnim policajcima na motorima. U pojedinim kvartovima prisutnost policije bila je velika. Slobodarski kvart Exarcheia, poznat po svojem otporu režimu, bio je prema riječima očevidaca doslovno militariziran, nije se dozvoljavao ulaz unutra, a policija je napadala stanovnike bez povoda.

Broj uhićenih i ozlijeđenih još se zbraja, pogotovo u Ateni, dok su iz Soluna stigle informacije kako je tamo tokom prvog dijela uhićeno dvadesetak ljudi od kojih je sedamnaest kasnije pušteno na slobodu.

Iz drugih dijelova Grčke stižu informacije kako je i u Volosu rano ujutro napadnuta zgrada općinske vlasti.

Generalni štrajk je održan netom

nakon obilježavanja druge godine od ubojstva mladića koje je kulminiralo u masovnom prosićkom ustanku studenata, radnika i ‘stranaca’ 2008. godine. Od tada su prosvjedi, štrajkovi i sukobi sa policijom u Grčkoj postali svakidašnji te ne prestaju zbog dubokih socijalnih i klasnih razlika, ‘financijske krize’ i vladine antiradničke politike rezanja. Službena stopa nezaposlenosti iznosi 12,6% ili 3,3% više nego godinu ranije, dok se bruto društveni proizvod u trećem kvartalu smanjio za 4,6%, a vlada od nove godine najavljuje novi program ‘štednje’. Sve se to odvija u sijeni sloma pred kojim se našla grčka vlada i ‘dugovima’ njenog kapitalističkog zajednici koju predvode EU, MMF i grčka elita) koja je pokušava ‘spasiti’ još snažnije bacajući breme na leđa radnika, nezaposlenih i ostalih skupina (migranata) koje se može isključiti ali i iskoristavati za jeftinu radnu snagu i još više profita kapitalu i političarima. Za ‘ekonomiju’.

Ono što generalno okuplja prosvjednike je protivljenje tim mjerama, i protivljenje rušenju socijalnih prava, ekonomije bazirane na profitu i radničko ‘plaćenje’ krize, te traganje za alternativama. I sam ovaj generalni štrajk je kulminacija mnogih štrajkova koji su izbijali tokom cijelog prošlog tjedna. U subotu je i oko tisuću anarhista prosvjedovalo ulicama Atene (sukoba sa policijom nije bilo), a na jednom od transparenta je pisala jedna gotovo zaboravljena humanistička poruka koja je pokrenula mnoge korjenite promjene: „Klasna i socijalna borba! Za svijet jednakosti, solidarnosti i slobode“

Bilješke o nasilnoj manjini



Tekst sastavljen za sveučilišne okupacije u studenom 2010., usredotočen na pitanja liberalne ideologije, državne represije i studentskog pokreta.

Pobuna u Millbanku i neke od slijedećih studentskih prosvjeda, naveliko su osuđeni u različitim medijima kao akcije „nasilne manjine“. Predsjednik NUS-a, Aaron Porter, zloglasno je opisao pobunu kao „odvratnu“. Rečeno nam je da uništenje vlasništva potkopava poruku NUS-ovog miroljubivog protesta. Krivnja je svaljena na „anarhiste“, autsajdere koji su preoteli ono što bi inače bio politički prosvjed u najboljoj maniri liberalne demokracije. Ali liberali bi postupili pametno, kada bi bacili bolji pogled na vlastitu staklenu kuću, prije nego što se počnu nabacivati takvim retoričkim kamenjem.

Liberalizam: doktrina nasilne manjine

Liberalizam, u stvarni, nije ništa drugo do doktrina nasilne manjine par excellence. Omiljeni mislilac Margaret Thatcher, škot Adam Smith, bio je osvježavajuće iskren u vezi ovoga još u osamnaestom stoljeću:

„Zakoni i vlada mogu se smatrati, u ovom, te uistinu i u svakom drugom slučaju kao kombinacija u službi bogatih za potlačivanja siromašnih, te kao oruđe održavanja nejednakosti dobara koja bi bila uništena od strane siromaha otvorenim nasiljem, kada ne bi bilo ograničenja koja nameće vlast“.

Otac liberalizma, John Locke, bio je jednako otvoren: privatno vlasništvo prethodilo je vladi, i vlada je ustanovljena da štiti privatno vlasništvo. Shodno tome, vlasništvo je sloboda, te bi isključivo vlasnici trebali imati pravo na političko zastupanje unutar države. Za liberalizam, legitimno političko nasilje je u posjedu države, upotrijebljeno za obranu privilegija vlasničke manjine. (Locke ističe svoje „pravo na pobunu“), tek u slučaju da vlada ne uspije osigurati obranu). Unatoč ogorčenoj borbi da se franšiza proširi preko muške vlasničke elite, one se još uvijek začuđujuće dobro drži. Posljednji je primjer promišljeno napuštanje borbe za školarine od strane Liberalnih Demokrata.

To je navelo mnoge da kažu da oni ne rade svoj posao. Naši predstavnici bi nas trebali predstavljati, i oni ne rade dovoljno dobar posao. Ovakav zaključak u potpunosti promašuje bit predstavničke politike. Serija „pokvarenih jabuka“ koja

je predvodila NUS: ratni huškač Jack Straw, rasistički lažljivac Phil Woolas, prezira dostojni Aaron Porter, neporecivi makijavelizam političara koji će reći što god treba samo da bi bili ponovno izabrani, da bi svoju riječ pogazili čim učine prvi korak na novoj/staroj poziciji... Oni nisu iznimke, već pravilo. Političko predstavništvo stvara tako mnogo loših jabuka zato što je pokvareno do srži. Osmišljeno je da ovlasti posjedničke klase, te to neumoljivo i čini. Problem nije u tome što „naši predstavnici“ ne rade svoje posao, već da uopće i postoje.

Chomsky susreće Gramscija

Jednom uzdignuti na poziciju moći, koju prate visoke plaće, privilegije i prestiž, predstavnici više ne dijele naše interese. Birokratski karijeristi i lažljivi političari su simptom, a ne uzrok; problem leži u urođenom razilaženju predstavnika i predstavljanih, koji zauvijek rađa nove frustracije prilikom opetovanih pokušaja da se „loši“ predstavnici zamijene „dobra“, koji se u međuvremenu, jednako iskvaru. Političko predstavništvo označava izabrane dužnosnike koji su ovlašteni da govore za i da djeluju u ime onih koji su ih izabrali, nasuprot jednostavnom prenošenju volje biračkog tijela (kao kod mandatarnih delegata). Guy Debord imao je na umu Lenjinističku diktaturu kada je napisao da se „predstavljani radničke klase radikalno protivi radničkoj klasi“, ali se poanta njegove izjave može generalizirati na svako političko predstavljanje. Dakle, ako je sistem pokvaren, kako preživljava?

Jasno je da se to ne postiže isključivo golom silom. Za razliku od brojnih tiranskih režima, liberalna demokracija zahtijeva veliku dozu svojevoljnog pristanka, bez kojeg bi se vladavina posjedničke klase mogla provesti jedino golom silom – koja bi u velikim količinama ubrzo preusmjerila put liberalne demokracije u otvorenu tiraniju. Pristanak nije prirodni fenomen, ali se konstantno proizvodi. U tome je ključna uloga slobodnog tiska – kao što jasno pokazuju naslovnice nakon pobune u Millbanku.

Slavni „propagandni model“ Noama Chomskog, objašnjava kako pristanak funkcionira, bez direktne političke cenzure diktatorskih režima i uticanja zavjerala. Mediji se sastoje od različitih korporacija čiji je cilj ostvariti profit prodajući potrošačima određeni proizvod.

Ali proizvod ne čine zapravo neutralne informacije prodane čitateljima – mediji navise novaca zarađuju usmjeravajući pažnju svojih čitatelja na oglašivače, što dovodi do toga da je informacija podvrgnuta različitim filtrima i pritiscima. Poslovni interesi i korporativne hijerarhije često oblikuju iznesene informacije: na vrhu se nalaze korporativni i državni interesi, te kao u svakoj hijerarhiji, promaknuće se postiže da se zadovolje tvoji nadređeni. Pišući oštre izvještaje o rečenim korporativnim i državnim interesima je siguran način da se okonča jedna obećavajuća karijera. Sigurniji put je da se drži zacrtane linije i da je se ponavlja poput Pavlovljevog psa.

Sveukupno sada: „nasilje je bilo odvratno“, „anarhistički infiltratori“, „vanjski agitatori“, upropaštavanje događaja za većinu... Vidimo da ovo funkcionira čak i među neplaćenim karijeristima oko studentskog tiska. Studentski list iz Yorka je čak navodio imena studenata koji su sudjelovali u okupaciji Millbanka. Mladi urednici željni napredovanja nesumnjivo su voljni poboljšati vlastite životopise s primjerima koji zorno pokazuju da su usvojili ispravan način razmišljanja i prikazivanja događaja. Za godinu ili dvije, najvjerojatnije će biti na burzi poput nas, ako u međuvremenu neće naći posao kao kopipejsteri izjava za tisak u nekim lokalnim novinama. Ali hej, možda ako otkucaju dovoljno studenata, uspet će se prečku više po propagandnim ljestvama, usput stvarajući pristanak masa.

Hegemonija i represija

Proizvedeni pristanak je ono što je talijanski marksist Antonio Gramsci nazvao hegemonijom, kada su ideje vladajuće klase – vlasnika – prihvaćene od većine. Zato je liberalizam primjerena ideologija kapitalizma. Gotovo svatko od nas počne kao liberal, i tek kada san određene činjenice udare posred lica promijenimo svoje stavove. Te činjenice ponekad se zove pendreci.

Kako liberalna demokracija vlada i hegemonijom, a ne isključivom golom silom, višak represije potkopava njene temelje. Dok su se historijski gledano, neki liberalni režimi pretvorili u neliberalne pod prijetnjom unutarnjih nemira (prisjetim se Weimarske republike), generalno gledajući hegemonijska vlast je daleko stabilnija, lakša za održavanje, te pridonosi više kapitalističkoj ekonomiji

nego obična stara tiranija. Zbog toga nasilje liberalno demokratskih država može potkopati same temelje ideologije. Primjer za to je okupacija sveučilišta u Sussexu koja se dogodila ranije ove godine.

Kada su studenti zauzeli uredne uprave u Sussex House u ožujku, uprava je izmislila tkalačku krizu i pozvala interventnu policiju (očito su bili svjesni da se optužbe za svjesno izrečenu lažnu prijavu neće podići protiv branitelja vlasništva). Policijsko nasilje koje je uslijedilo ubrzalo je kraj okupacije, ali je izazvalo snažnu reakciju unutar fakulteta. Sljedeći tjedan, stotine studenata okupiralo je Arts A2 dvoranu, izražavajući tim činom prkos prema optužnici Visokog suda.

Prvi put, iako nijedan krupniji zakon nije bio prekršen, policija je odgovorila količinom nasilja do tada neviđenog na prostoru fakulteta (video snimke dostupne su na Youtubeu). Drugi put, preko tisuću studenata i članova fakultetskog osoblja otvoreno je prekršilo zakon bez ikakvih sankcija. Bez sumnje da je Država i drugi put posjedovala dovoljno kapaciteta za nasilje da okonča novu okupaciju. Ali osjećala se nesposobnom da primijeni nasilje iz straha od gubitka legitimnosti i slabljenja hegemonije.

Direktna akcija, a ne zastupanje

Zato dakle direktne akcije poput okupacije ili Millbank pobune otvaraju protu-hegemonijski prostor koji ne samo upućuje izazov državi već otkriva i rupu u njenom oklopu. A nekolicina koja učestvuje u takvim akcijama, promijeni se tim iskustvom. Kada jednom razbijete izlog ili udarite policajca, ili ako jednostavno skrenete s policijski propisane prosvjedne A-B rute, liberalno demokratska hegemonija nikad više nema jedna utjecaj na vas kao prije. Jednom kad pročitate novinsko izvješće o događajima kojima ste sami prisustvovali, nikad ih više ne uzimate kao objektivnu istinu.

„Direktna akcija je pojam takve jasnoće, takve samoobjašnjive očitosti, da ih samo izgovaranje riječi definira i objašnjava. Znači da radnička klasa, u stalnoj pobuni protiv prevladavajuće stanja stvari, ne očekuje od vanjskih ljudi, snaga i sila, već radije stvara vlastite borbene uvjete i gleda u sebi sredstvo akcije“ – Emile Pouget

Direktna akcija se iz temelja protivi

političkom zastupanju. Ona znači da razvlašteni – oni od nas koji ne posjeduju dovoljno vlasništva da za život – provode samostalnu akciju nezavisno od, i neminovno protiv onih koji tvrde da nas zastupaju. Direktna akcija može označavati štrajkove, okupacije, pobune, blokade. Najjača je kada se provodi na velikoj razini, uključujući ljude koji nisu nikada prije toga sudjelovali u sličnim akcijama.

Zastupnici žele kanalizirati bijes u sigurne odljeve koji neće izazvati postojeće strukture moći – kojih su oni sami dio. Protive se direktnoj akciji toliko vatreno, toliko uporno, upravo radi toga jer znaju da ih čini suvišnima. Kada bi bilo po njihovom, mi bismo svi mirno promarširali po Londonu, uzviknuli par slogana, te pošli kući. Razlika je između zastupničke politike i direktne akcije, kao kad kažete „Ne bih molim“ i „Nema jebene šanse“, između osjećaja da radite nešto i borbe za pobjedu.

S okrutnim, ponekad i nasilnim programima štednje, uložili su jednostavno previsoki za sve nas da bi mogli poduzeti nešto drugo: budućnosti koju su napisali za nas sastoji se od pozitivnih centara i antidepresiva. Pobuna u Millbanku mora biti samo početak. Mora odrediti ton akcije. Sufražetkinja Emmeline Pankhurst napisala je 1912. godine:

„Postoji nešto za što vlade mare više od ljudskog života, a to je sigurnost vlasništva, i zato ćemo preko vlasništva udariti na neprijatelja... Oni od vas koji mogu razbiti prozore – razbijte ih!“

Ne moramo nužno razbijati prozore, ali morat ćemo prekršiti neke zakone. Postupajući tako, nedvojbeno je da ćemo se susresti s neinformiranom nasilnom manjinom liberalizma, koja će stati u obranu vlasništva, kapitala, „ozbiljnosti“. Nijedna pobuna, bez obzira koliko bila spektakularna, neće sama po sebi ukinuti program štednje u obrazovanju. Ali masivna direktna akcija na našim fakultetima, radnim mjestima i u gradovima bi mogla. Francuski studenti su 2006., nakon tjedana prakticanja direktne akcije uključujući i ekonomske blokade strateških ciljeva – željezničkih stanica, šoping centara i važnih prometnih čvorišta, uspjeli spriječiti izglasavanje takozvanog CPE zakona koji je ugrozio prava mladih radnika... Direktna akcija može uspjati, i kao prijatelji, stari i novi, ljubavnici i stranci, mi možemo uspjati.

Izvor: Libcom



16

Priključi se!

Ako ti se sviđa Štrajk i u njemu pročitane analize, prijedlozi i svjetonazor, pozivamo te da se priključiš Mreži anarhosindikalista/kinja! Ako želiš saznati više i dublje o anarhosindikalizmu, informiraj se na www.masa-hr.org, ili nam se javi na neki od kontakata.

Tko sve može biti član?

MASA je otvorena za sve pripadnike radničke klase, bili oni učenici, studenti, zaposleni, nezaposleni ili umirovljenici, koji se slažu s ciljevima, principima i odrednicama navedenima u Principima revolucionarnog sindikalizma, te Statutu i Programskoj deklaraciji MASA-e. Učlaniti se ne mogu poslodavci i osobe koje su u poziciji otpuštati radnike (šefovi, menadžeri), članovi političkih stranaka, te zaposleni u represivnim državnim organima (policija, vojska, tajne službe...).

OK, jasno mi je što kritizirate i što bi po vama bilo bolje društvo... Ali što konkretno MASA radi? Koji je plan, program?

MASA je u ovom stadiju propagandna grupa koja mrežnom stranicom, facebook grupom, novinama, zidnim novinama, lecima, plakatima, naljepnicama, grafitima, predavanjima, kontaktima, gestama solidarnosti i sl. nastoji raširiti sjeme slobodarskog mišljenja. Očekujemo da ćemo, po prirodi stvari, najprvo doprijeti do onih koji već tako razmišljaju i osjećaju, i koji traže nekoga s kim bi se razumjeli, koji traže način da djeluju. Kroz cijelo to vrijeme mi se i sami obrazujemo, poboljšavamo naše funkcioniranje kao organizacija, uspostavljamo kontakte, skupljamo iskustva. Želimo imati velike i aktivne lokalne grupe ili barem kontakte u što više mjesta u Hrvatskoj. Lokalne grupe su kružnici ljudi iz istog mjesta (minimalno

troje) za samoedukaciju (dijeljenje literature, zajednička čitanja i proučavanja zakona i pravilnika), umrežavanje kontakata (s lokalnim poštenim pravnicima, radikalnijim sindikalcima i radnicima, građanskim inicijativama), i lokalno propagiranje (distribucija Štrajka i drugih publikacija, plakati, letci, organiziranje predavanja, predstavljanja, javljanje u lokalne radio emisije, postavljanje pravih pitanja na lokalnim tribinama, simbolične akcije), za solidarnost i pomoć radnicima u štrajku i ugroženima u lokalnoj zajednici... Grupa prilazi ostalim radnicima, educira predavanjima i tiskanim materijalima, pomaže savjetima, volontiranjem i kontaktima. Grupe rastu i razvijaju se u smjeru lokalnih mješovitih sindikata.

Kakvi bi to sindikati bili? Zašto mješoviti?

Nije nužno da to budu sindikati mješovitih zanimanja, ali je današnja ekonomija takva da prevladava sektor trgovine i usluga, gdje su radni kolektivi mali, u privatnom vlasništvu, s ugovorima na određeno, gdje pojedinac često mijenja radno mjesto, radi povremeno, privremeno, sezonski... Postojeći sindikati ne organiziraju radnike u tom sektoru, nego preživljavaju još u velikim poduzećima preživjelim iz Jugoslavije, ili u državnim službama. Anarhosindikati nisu agencije sa zaposlenicima i plaćenim funkcionarima u kojima su radnici puki korisnici usluga po cijenu članarine. MASA za današnju situaciju zagovara sindikat kao mrežu uzajamne pomoći, zajednicu ljudi koju ujedinjava ista neizvjesnost i ista jasnoća besperspektivnosti u kapitalizmu, a ne kao u stara vremena, isti poslodavac i isti uvjeti u velikim industrijskim radnim kolektivima; zatim slobodarsko, antiautoritarno opredjeljenje i ekološka svijest. U njima nema profesionalnih sindikalista ni

hijerarhijske nedemokratske strukture. Sindikat je organizacija koja će osigurati odvjetnika, pozvati inspektora, dati ti savjet, ali također i tvoj klub u kojem su ljudi s kojima poslije posla odeš na pivo, tvoja šira obitelj u kojoj su drugi mladi roditelji s kojima razmjenjuješ roditeljska iskustva i uzajamno si čuvate djecu, tvoja rulja koja će doći pred trgovinu u kojoj radiš da transparentima i letcima pozivaju na bojkot te trgovine dok ti se ne isplati plaća (tzv. picket), zajednica sa zajedničkom imovinom koja je preskupa i neisplativa za pojedinca - npr. automobilima... Malonogometni klub! Izleti! Sindikat je škola za život u anarhijskom društvu, i sredstvo prelaska u takvo društvo. Zametak novog svijeta u ljušturi starog.

Minimalan broj ljudi za registraciju sindikata je deset. Već i tako malen broj ljudi, čak i neregistriran kao sindikat, dovoljno je jak da uspješno pritisne nekog beskrupuloznog gazdu kakvog kvartovskog kafića. Sasvim dobro za početak, zar ne? A i jednostavno. Zašto to već netko ne radi?!

Mogu li istovremeno biti i član MASA-e i nekog postojećeg sindikata?

Da. Dapače, u MASA-i se preporučuje da se na radnome mjestu gdje postoje žuti sindikati (to su birokratski sindikati „socijalnog partnerstva“) ili samo jedan žuti sindikat, član MASA-e u prvome slučaju učlanjuje u najradikalniji, a u drugome u taj jedini, te u oba slučaja promovira anarhosindikalizam. Promoviranje anarhosindikalizma prije svega uključuje pokušaje organiziranja sastanaka na radnome mjestu, na kojemu će prisustvovati svi radnici i o svemu odlučivati ravnopravno, odnosno na principima direktne demokracije. Također, ne treba raditi raskol između radnika koji su članovi sindikata i onih koji to nisu, te između radnika koji su

članovi različitih sindikata.

Gdje sve postoje Lokalne grupe i kontakti MASA-e? Što ako vas nema u mom mjestu?

Lokalne grupe postoje u Puli, Rijeci, Zagrebu i Splitu, a lokalne kontakte i službeno još nepriznate grupe imamo u Zadru, Varaždinu, Karlovcu, Osijeku, Dubrovniku, Braču, Delnicama i Slavonskom Brodu. Ako živiš u nekom drugom gradu ili mjestu, razgovaraj sa svojim prijateljima i kolegama istomišljenicima o Masinim prijedlozima kako se angažirati, pa osnujte Lokalnu grupu. Ako još ne poznaješ nikoga voljnog za to - što je čak vrlo vjerojatno s obzirom na današnje stanje klasne neosviještenosti, pojedinačne izoliranosti i letargije - javi nam se i postani kontakt osoba u svojem mjestu stanovanja - otvorit ćemo ti e-mail adresu na koju će ti se tvoji sugrađani zainteresirani za slobodarski rad moći javiti.

Stavovi MASA-e su jako bliski mojima, ali ne vidim neke fajde od učlanjavanja... Kako bih ja uopće mogao pridonijeti? Pojedinac manje, više - svejedno. A i ne znam baš koliko bih vremena uopće mogao posvetiti...

Mi smo još uvijek toliko mala organizacija da nas svaki novi član obraduje kao prinova u obitelji, i sve nas ohrabri i motivira. A dosad još nismo imali člana koji baš nikako nije mogao doprinijeti. Mnogo nam znači svačije iskustvo s radnog mjesta, iskustvo nošenja sa pritiscima šefova, sindikalna iskustva... Puno nam znače sva iskustva i znanja, praktična, stručna ili teorijska - netko dobro piše i prevodi, netko zna s računalima, netko ima prijatelja inspektora rada ili odvjetnika, netko kuha na Kongresima i samoedukacijskim sastancima, netko ima dva metra visine i

sto kila mišića...! I onaj član s najmanje vremena za MASA-u pokaže se koristan u nekom trenutku - nekim prijedlogom, informacijom, poznanstvom... A ne treba zaboraviti ni doprinos članarinom - okosnicu našeg financiranja, uvjet naše neovisnosti.

„Štrajk“ mi je simpatičan i podržavam postojanje takvog lista, ali nisam siguran slažem li se baš sa svime...

Potpuno slaganje bilo bi nereально očekivati, a u krajnjoj liniji je i nepoželjno. I dalje te pozivamo da pročitaš više o anarhosindikalizmu s naše internetske stranice i drugih izvora, i da nam se javiš s kritikama, pitanjima i prijedlozima! Diskutirajmo!

OK, ako se odlučim priključiti MASA-i, kako se učlaniti? Što trebam napraviti?

Na našoj internetskoj stranici, pod „Kontakti“, naći ćeš popis lokalnih grupa i lokalnih kontakata MASA-e. Najbližem kontaktu ili grupi pošalji kratki mail o sebi ili nazovi na telefon. U mailu ne moraš ništa komplicirano napisati, nego neke osnovne informacije koje ljudi i inače dijele pri upoznavanju - kako se zoveš, čime se baviš, kako si doznao/la za MASA-u i takve stvari. Nakon toga, lokalna grupa organizirat će **introdukcijski sastanak** na kojemu možeš ležerno porazgovarati s nekim od naših članova i saznati što god te zanima prije nego što se odlučiš priključiti. I to bi bilo to. Kratki mail ili poziv i upoznavanje na kavi. Ovisno o tvojim i našim dojmovima, dogovoriti ćemo daljnje susrete, na kavi, nekoj našoj akciji ili sastanku lokalne grupe. Član se postaje tako da lokalna grupa izglasa tvoje primanje.



Kontakti

Mreže anarhosindikalista

International contact

E-mail: sec.international@masa-hr.org

Opći kontakt

Telefon: (+ 385) 95 / 835-1085
E-mail: kontakt@masa-hr.org

Lokalne grupe

Rijeka

Telefon: (+ 385) 92 / 249-9249
E-mail: rijeka@masa-hr.org

Split

Telefon: (+385) 95 / 528-6568
E-mail: split@masa-hr.org

Zagreb

E-mail: zagreb@masa-hr.org

Lokalni kontakti

Delnice

E-mail: delnice@masa-hr.org

Dubrovnik

E-mail: dubrovnik@masa-hr.org

Karlovac

E-mail: karlovac@masa-hr.org

Osijek

E-mail: osijek@masa-hr.org

Pula

E-mail: pula@masa-hr.org

Slavonski Brod

E-mail: slavonski.brod@masa-hr.org

Varaždin

E-mail: varaždin@masa-hr.org

Zadar

E-mail: zadar@masa-hr.org

Distribucija

E-mail: distribucija@masa-hr.org

Website

www.masa-hr.org

E-mail: infokom@masa-hr.org

